

सिद्धांत

केशव आन

नेपाल भाषाया बाखं सफू

मि क्ष ति

दशरमान तामाकर

सफ़या हामा चवमि

नहापां :- ने. सं. १०६७ स्वांयाः पुन्हि
पिकाक :- रवि प्रसाद श्रेष्ठ
द्यवः किपा :- उज्ज्वल कुण्दन ज्यापु
थाकू :- मदन प्रिन्टिङ्ग प्रेस
मू :- ३।५० (न्हय्मो जरु)

मिफुति : केशरमान ताम्राकार

‘देछा’
मां व बायात
केसर

जुइतिनिगु म्हगस
छपाः किपा बर्तमानया
थौया दुने - चन तताःजु
यगाना च्वंगु सिरपा
कुकुल्यां कू
पूमवंगु अभिलाषा
पौभाः थौया इतिहासया
श्वःगु सः

छत्वाःचा खं

ताम्राकारया 'मिफुति' । यवव धैथे सम्मेलनय् सिरपा त्याकादी धुंकूम्ह केशरमानया पुरस्कृत च्यापु बाखं पुचःया ख्वाःपाः खः 'मिफुति' । प्रत्येक धैथे बाखनय् मिफुति जाया च्वंगु दु । मिफुति बाखं पुचः सिर्फ बाखं जक मजुसे समाजया ख्वाःपाः खः । त्यस्यलाःपि पात्रतय्त प्रतिनिधि याका तःगु 'मिफुति' बाखं सफूया प्रकाशक जुइ दयाः जि साप लय्ताः ।

बाखं साहित्यया छयलय् प्रकाशकया रूपय् दं वये फुगु ख्याः खं मखु । छगू अहोभाग्य धायेमाः । थ्व फुक्क श्रेयला केशरमानजुया खः । वय्कलं थये बाखं जितः प्रकाशन याके मब्बूगु जुसा न जि प्रकाशक जुइफं न वय्कःया बाखं पाठकतय्सं ब्वने फं । अऊक् जि धाये माःसे वः सुं नं च्वमि सुलाः जुइ मज्यू । थःगु धारणा, जनताप्रति ब्यनेगु न्हूगु लॅपुया पलाः च्वमु पाखें पितबिया च्वने हे माः । थ्वहे च्वमिया गुण खः, च्वमि-या उद्देश्य खः ।

ववचायेके त्ययेकाः, भूमिका व छबः कipa च्वया दीपि भाजु माणिक लाल श्रेष्ठ व भाजु उज्ज्वल कुण्डन ज्यापुया तापं मेगु माःगु सत्लाह बियादीपि हनेबहःपि व पासाविस्त लुमंकाः सुवाः बिइ लिपा लिपा नं थये हे ग्वाहालि दइ ।

पिकाक

मेगु छगू ग्यसुलाःगु कृति - “मिफुति”

-माणिक लाल श्रेष्ठ

केशरमान ताम्राकारजुया च्यापु बाखं मुना तःगु संकलनया थ्व भूमिकाया नां हे जिं “मेगु छगू ग्यसुलाःगु कृति- मिफुति” धकाः छुनागु दु । ख तं थ्व संकलन नेपाल भाषा बाखं साहित्यया छ्यलय् मेगु छगू ग्यसुलाःगु कृति खः धकाः वयनेत जक खः, पूर्वक समालोचना यायेत मखु । नेपाल भाषाया पत्रपत्रिकाय् पिहां वये धुकूगु व गुगुं सम्मेलनय् गोष्ठिइ थाय् थासय् न्यंके धुकूगु जूसां केशरमानजुया अनेक बाखं मध्यय् च्यापु ल्यया तःगु संकलन ब्वनाः पाठकं केशरमानजु म्हसिइके फइथें जिं ताया, अऊ अप्वः महत्वपूर्ण खँ ला थ्व बाखं संकलनया माध्यमं केशर मानजुं समाजया किपा व समाज - सम्बन्धी थःगु धारणा पाठकपित कने फइ । “छपाः किपा - बर्तमानया ” “थौंया दुने-चन तताःजु ” थें थौं जुया चवंगु स्थितिया किपा वयना तःगु बाखं “पूमवंगु अभिलाषा ” थें थौंया स्थितिइ थःगु अभिलाषा पूर्वके मखना चवंपि मनूतय् दुःख कष्ट, तर छन्हु थ्वज्वःगु अभिलाषा पूवनी तिनि, कीसं थौं कय्च्याना चवंगु आपालं म्हगस म्हगस जक जुया चवनी मखु, साकार जुइ तिनि धयागु ढलक वयनीगु बाखं “जुइ तिनिगु म्हगस ” थौं हे नं कन्ह्यया निर्माण यायेगु छुं लँ कनीगु “ थ्वःगु सः ” थें ज्वःगु बाखंत मुनाः च्यापु जक बाखंया चिकिचा धंगु सफूचाय् हे केशरमानजु समाज व जीवन सम्बन्धी थःगु धारणा वयनेत सफल जुया दीगु दु । ख तं बाखं साहित्यं जीवन व समाज सम्बन्धय् लेखकया धारणा वयना हे चवनी धयागु जिं ताया ।

खं जा बाखं साहित्यं जुया च्वंगु छुं खं स्पष्ट कयनी, तर उकी थःगु राय, बा निर्णय बिइ मजिउ धाईपि बाखं— च्वमिपि नं दु । तर केशरमानजु उगु समूहया लेखक मखु । समाजया घःचाः चाःहिला हे च्वनी, न्ह्यज्याना हे च्वनी, ऐतिहासिक क्रमकथं न्ह्यज्याना वनीगु थ्व घःचाःया गतियात तच्चवयेकेगु कीगु ज्या खः, बाखंया माध्यमं थ्व ज्या अर्थात परिवर्तनया घःचाःया गति तच्चवयेकेगु ज्याय् छुं भति योनादान जि नं बिइत स्वये धाईपि बाखं च्वमिपिनि ससूह दुने केशरमानजु लाः ।

तर बिचारधारा हे जक बाखंया प्राण मखु, बिचारधारा हे जक बांलायेव नाः धायेगु जूसा निगू प्यंगू क्रान्तिकारी नारा तयंक बिइवं हे बांलाःगु बाखं जुइ नाःगु खः । बाखं साहित्यया छगू कला दु, तस्सकं ववातुगु कला । अरु नेपाल भाषा साहित्यय् ला बाखं कनेगु परम्परा तस्सकं तस्सकं हे ताहाकः, अथेसां थौंकन्हय् पश्चिमी साहित्यय् ‘शर्त स्टोरी’ धयागु नामं अमेरिकाय् जन्म जूगु कहानी वा ‘न्हू बाखं’ धाइगु जीवन-सम्बन्धी बाखंया परम्परा धाःसा कीगु भाषाय् ता मदुनि । सलंसः, अरुः द्र.छि दं मयाक न्ह्यवनिसें बाखं न्यने व कनेगु परम्परा दुगु, अले प्यसः न्यासः दै न्ह्यः हे अरब साहित्यया बाखं अनुदित यानाः न्यने कने याये धुंकूगु नेपाल भाषा साहित्यय् बाखं कनेगु कला गावकं च्वन्ह्याःगु दु । अथेसां कीगु पुलां बाखं कि त धाथे हे जूगु घटनाया बर्णन यइपुक्क कनेगु, कि त अतिया उद्देश्यं कनेगु बाखं वा न्ह्यइपुकेत कनेगु जुइ हे मफइगु काल्पनिक संसारया परितय् देशया खँया बर्णन दइ । अमेरिकी महादेशं पिदंगु “न्हू बाखं” नांया साहित्य-बिधाकथं च्वयेबल्य् कीतं बाखंया बिषय समाज व सनूया जीवन उवनेमाः, अथेसां कीगु तस्सकं बिकास जुइ धुंकूगु बाखं न्यने कनेया ढङ्ग व न्ह्यइपुक्क कनेगु कला छ्यलाः न्हू-बाखं च्वयेगु आपालं प्रभावकारी जुइ । केशरमान ताम्राकारया बाखनय् थ्व गुण दु ।

केशरमानजुया बाखं कनीगु छगू बिशेषता जि खना, कि त छगू जक घटना कयनाः उगु घटनाया माध्यमं जीवनया छगू किपा कयनेगु, कि त

बाखनय् आपा: घटना दुसा जीवनया छगू पक्ष जक थिया तइगु । उपन्यास, नाटक आनि जीवन-सम्बन्धी साहित्य व न्हू-बाखं पा:गु हे थुकी खः । न्हू-बाखं नं उपन्यास, नाटक थें जीवन-साहित्य खः, तर थुकी जीवनया छकू कुचा जक दइ । अर्थात् छगू घटनां जीवनया बिभिन्न पक्ष कयनेगु वा यक्व घटना तथा: जीवनया छगू जक पक्ष कयनेगु । ख जा छह सिर्जनात्मक लेखकयात थथे हे यायेमा:, थथे हे जुइमा: धाये मजिउ, अथेसां प्रचलन थथे । न्हू बाखंया थ्व चलन, थ्व प्रथा केशरमानजुं बांलाक का:गु खने दु ।

केशरमानजुया थ्व संकलनय् दुथ्या:गु बाखं बनेबलय् वय्कलं थः चवनागु समाज, समुदाय व समूहया थौं कथा चवनागु अनुभव, वया चवंगु समस्या, जुया चवंगु घा: प्रतिनिधित्व धाना चवंगु खने दु, अने उगु अनुभव, समस्या व घा: प्रति थःगु प्रतिक्रिया बिया चवंगु दु । गुगु समूहया किपा वय्कलं बाखनय् बिया दित, थः उकिया दुने चवना: चय्नेगु वय्कया चलन । साहित्य धयागु न्हि छयायेत बिइगु मनोरञ्जन मखु, समाजय् वस्तुस्थितिका: भइका चवने मा:पि मूलतय् हित स्वया: उकिया पं लिना: चवयेगु प्रवाह वय्कया बाखनय् पिदने धुंकूगु व जुजुहुं बिकसित जुया वना चवंगु खने दु । बरु थःत यःगु छुं छता आदर्श कया: चय्नेबलय् आदर्शया भावनाय् न्ह्याना वना: थःहं हे कयना चवनागु वास्तविकतायात छुं भति त्वःकिनेगु प्रवृत्ति व बाखं-चरमिनि दथुइ “लोकाचार” थें जुइ धुंकूगु (अर्थात् आपा:सिनं छयना: भ्वाथ: जुइ धुंकूगु) ‘टेक्नीक्’ गनं गनं ल्यं दुगु धारणा वय्कया बाखं बनेबलय् फीत ला: ।

थौं कहन्हु प्रगतिवादया नानं जनताया आकांक्षाया पं लियेमा: धका: बिचारधाराय् जरू अन्व: ध्यान बिया: पात्र सकसितं लेखकया थःगु सिद्धान्त नुवाकेगु ज्या घाइपि लेखकपिनं खने दु, थथे यायेबलय् पात्र फुक लेखकया कतांमरि थें जुइ, छुं सजीवता दइ मखु । जनताया पं लिना: चवया तःगु साहित्यय् थथे त्रुटि दये य: घाइपि आलोचकतय् तिस: थें केशर मानजुया बाखनय् जन-पक्षीय बिचारधाराया नापं उलित हे ग्यमुलावक

पात्र-चित्रण खने दु । “थौया दुने चन तताःजु” बाखंया चन तताःजु नेपाल भाषा साहित्यय् दकले सजीव पात्रमध्ये छम्ह धाये त्वः । केशरमानजुया बाखंया फुक्क पात्रत उलि हे मयंसं चन तताःजुया सिर्जना यानाः केशर मानजु थःत छम्ह पात्र चित्रणया निपुण लेखक धकाः सिद्ध याना दोगु खः ।

मेगु खँ सजीव पात्र-चित्रणलिसे हे स्वाप् दुगु मेगु छता खँ दु । प्याखं बाखं आदी जीवन साहित्य प्रभावकारी जुइक उकिंया पात्रत धाथें हे ला-हि दुपि मनू थें चक्क सजीव जुइकेत च्वनियाके थः पात्रया नुगल्य् थ्यंक दुहां वनाः अमिसं छु मति तया च्वन, अमि नुगल्य् छु दु थुइके फुगु शक्ति अर्थात “सहानुभूति” दयेमाः । थम्हं सिर्जना यानापि पात्रतय् मन थुइके फुगु थ्व शक्ति छचलाः हे बाखं, प्याखं व उपन्यासया लेखक-पिसं धाथेंया मनू थें च्वंपि प्रात्र श्रृष्टि याइ । फुक्क मखुसां आपालं पात्रत सिर्जना याइबल्य् केशरमानजुयाके थ्व गुण खने दु ।

केशरमानजुया बाखनय् छगू उज्ज्वल पक्ष जिं खना व खः - थौं न्ह्याक्व हे खिउँसां कन्ह्य् ऋः धाइ तिनि धयागु उज्ज्वल बिश्वास लेखकयाके दु । प्रगतिवादया नामं थौं जुया च्वंगु मभिं मनिया बिरोध जक यानां धाथें स्वस्थ साहित्य जुइ मखु, धाथें हे जन पक्षीय धायेगु अर्थ जनताया न्ह्योनेयालँय् बांलाक मत (प्रकाश) वयनेगु खः । नैराश्य प्रचार याइपिसं जनतायात भिकी मखु, थःगु प्रयत्न त्वःता बिउ धकाः आग्रह यानाः स्यंकेगु जक ज्या याइ । केशरमानजुया बाखनय् कीसं थौंया मभिं मनिया बिरोध, अथेसां कीगु बांलाःगु परम्पराय् गौरव, अले कन्ह्य् या आस्था, उज्ज्वल कन्ह्य् हये फुपि अर्थात ‘थ्वःगु सः’ पिकयाः न्ह्याज्याइपि धकाः जनताय् आस्था खने दु, वय्कःया वाखनय् दकले क्वातुगु पक्ष हे थ्व खः । ‘मिफुति’ बाखं संकलनया प्रकाशन नेपाल भाषा साहित्यया ह्यल्य् मेगु छगू ग्यमुलाःगु कृति पिदंगु खः ।

‘जुइतिनिगु म्हगस’

लक्ष्मी याकःचा भुतुली । भुतुली लिक्कसंच्वंगु पिराय् च्वनाः
दन्द् च्यानाच्चंगु सिँइ त्वालां स्वयाच्चन । जा दाःगु मखुनि । अजं व
अथे हे । थुखे छकः मिखा ब्वल । थलबल छ्यातां छ्यातां । चाकःछि
च्वनाः वैंत हे स्वयाच्चन । स्वस्वं वं पिरा त्वःतल । थलबल छिँछिथाय्
स्वचाकल । हानं ध्याव्वय्च्वंगु तुफि कयाः भुतूलिसे बँ पुनाः छवे द्वँ
चिंकल । तुफि नं वहे धूलिसे त्वाय् चिकाःलि हानं भुतुली पिराय्तुं पयतू
वन । मि बांलाक मच्याःगुलिं सिँ छकः छिँछिकथं मिलेयात । मि च्याःगु
स्वयाः ऊयाःपाखे वन । छः खिउँसे च्वने धुंकल । अज नं वया म्ह्याय्पि
थ्यंगु मखुनि । थबेती थबेती तक । थुई तकं थः मस्त लिमथ्यनिगुलिं वं
ह्य ऊयातुसे च्वंकल । छु याये छु याये जुल । वं लुमंकल - “ ह्मिगःह्मीग
ह्मापां हे थ्यनीगु तर थौं आतलें मथ्यनि । गन जक वनी गन जक । सुथय्
वंबलय् धया नं छवयागु खः, लिबाक तक च्वनेमते ह्मापां वा धकाः । डर
हे मदये धुंकल इमिके । मिसा मस्त थवाय्तकं पिने धैगु दुला ! मिजंत
थे का ! धन्दा छपति दुगु मखु । म्ह्याबलें प्याखं प्याखं ! उखुनु व

तर्कमा छुगु कया हसां निसै म्वालाका, बँय् हे तुति मरुथें । न्ह्याम्हेस्यां
 न्ह्यागु धाःसां लौ ! ऊं म्वाःल धकाः व्छया तयां इपिला, छु धाये । तता
 केहे निमहं ! थये याना तल धायेवं स्यना मवनिता का । द्वाहां वयेवं
 छकःला ब्वः बीइ हे माली । ” रत्नदेबीया छेँपाखे स्वयाः बिचाः याना
 च्वम्ह लक्ष्मी केँय् चि तये त्वःमथें च्वनाः ऊयाः त्वःताः भुतूपाखे वल ।
 केँय् चि तलला मतःला वं धाये मफुत । धवतं बांलाक मवूनिगु बूबः छगः
 कयाः नया स्वत । चि थलय् कयाः केँय् चि तल । जा अऊऊ नं मदाःनि ।
 लक्ष्मीयात छुखें दिक्क नं चाया वल । जा थुइ तर्कं ममदया वल ।
 म्हाय्पिन्त थुकूसां ज्यूगु खः । तर म्हाय्पि ताते लाःगु मखु छेँया ज्याय् ।
 अले यःसां मयःसां वंहे याये माल । खय्तला लक्ष्मी छेँया ज्याय् पूवं ।
 न्ह्यागुं याये सः । मसः मस्यु धकाः वं आतलें छसः तःगु मडुनि । अऊऊ
 सुवाः धाःसां छुं पाइमखु । दयेके नं गज्यागु सः, गज्याःगु साः । थःछेँ
 वनकिला भुतूया ज्या वंगु हे ल्हाती लः ल्हाये धुंकी । म्हाः धाये गथे,
 न्ह्याः धाये गय् । याना हे च्वनी । छुखें ला सःर्यू जुइ नं मज्यू थें च्वना
 वः । न्ह्यागुं थःगु कपालय् लाके हइ, छु याये !

जा दाल । केँ बुत । तरकारी दयेकल । लक्ष्मी मि स्याये धुंकल ।
 अऊऊ नं म्हाय्पि थ्यंगु मखुनि । लक्ष्मी ऊयाःपाखे हे वन । वलला
 वलला घंथें ककु ताहाः यानाः लँपाखे मिखा ब्वाकाच्वन । मयः । वं वया
 म्हाय्पिनिगु किपालु तर्कं मखं । लिबाये धुंकल । जा छाय् ख्वाउँके,
 याकःचियासां नया च्वनेला धैगु नं बिचाः वल । हानं गय् याकःचिया
 नये, सुम्क हे जुल । वयथाय् वन । वसः लथ्यात । पँ पँ चिन । वसः

पँ चिनाच्चवंह लक्ष्मीया न्हाय्पनय् खापा सः तायेदत । दनाः कयालं
 स्वल । खः म्हाय्पि वःगु । छम्ह दुहां वये धुंकल, मेम्ह पिने हे तिनि ।
 बल्लं लक्ष्मीं आनन्दया सासः ल्हात । अय्नं छकःला ब्वःबी धँगु मत्ती
 तल । निम्हं थाहां वल । निम्हं न्यासिचाः । लय् लय्ताः । इमिगु ख्वालय्
 ब्यनाच्चवंगु न्हिलायात खिउंकेगु मत्ती लक्ष्मीयाके मवल । छुं धायेगु मत्ती
 मतल । दतं फतं वहे निम्ह म्हाय् । वँगु जीवन हे ईपि निम्ह । इमिगु
 न्हिला हे वँगु न्हिला । अय्नं लक्ष्मीं ख्वाः चकंकाः न्हासः तल “छाय्...
 थपाय्चवः लिबाक ? ”

सांम्हेसिया न्हासःयात केहेंम्ह अनितां लिसः बिल— “खः मां
 ततांला धाःगु खः, न्हापां थ्यंकेमाः धकाः । व्छया हे महः श्याम दाइनं,
 नासःपुजा खुनु नं याकनं वनेगुला, भवय् नये मानि धकाः व्छया हे
 महः । ”

अनिताया खँ न्यनाः लक्ष्मीं तताहोसित छकः स्वल । हचाउँसे च्वंगु
 सिद्धः, क्वछा । स्व स्वं मांहोस्यां न्यन—

“गबले क्यनेगु जुल ? ”

“कल्ले मां ” केहेंहोस्यां लिसः बिल । तताह्य सुम्क, नमवाः ।

“अय्सा कन्हे छिपि न्हापां वनीपि जुइका मखुला ? ” केहेंहोस्यां
 लिसः मब्यगु खनाः तताम्हेस्यां केहेंहोपाखे स्वयाः लिसः बिल

“धाला सुथं निसैं हे वा धाःगु, अय्नं भच्चा लिबाक हे
 वनेगु । ”

“कासा जानि नये नु, लिबात ”

“ मखु मां जिमिला अनहे नया वये धुन । ”

मस्तयू खँ न्यना: “ जा ल्यनीगु जुलका ” धाधां मांहा तलय बन ।
 म्हायपि निम्हं मांहेसिया खँ न्यना: वं वैत वं वैत स्वयाच्चन । जा नये
 धका: वंहा मांहेसिया जा नये मय: थें जुल । अयनं मनसे गय् छनेगु, छपेसां
 नये माली धैगु बिचा: याना: जा तात । निग:चा जा हे ववछ्वये मफुत
 बच्छिला अथें जुल । यहे मयल । ल: पासा कालं नं नये मफुत । जा
 ल्यं दनिगु देमा क:सी तल । ववहांवल । म्हायपि निम्हं थ: थ: प्याखंया
 खँ ल्हाना च्वन । लिबाय् हे धुंकल । मांहा “ का जिला छन ” धाधां
 लासा पत्ती लित । मस्त अफ हे छंगु मखु , खँ ल्हायेगुली हे ।

मुथ जुल । न्हापां जा थुइगुली मांहा । मस्त जक वने मा:गुमखु
 थ: नं वनेमा:गु । छर्खेला वैत ज्या या: तकं वने मयये धुंकल व
 प्रेसय् । तर मय: धयां छु याये वने हे मा: । वया थ: म्हायपिन्त ब्वलंके
 मानी । मस्तयूत छसु मनू याना बी मानि । बौ जुइ मा:हा मां व । कर्म
 बी मा:हा मां । समाजय् धस्वाका बी मा:हा मां अले वने मखुत धयां छु
 याये । उखुनु छक:ला वं वने हे मखुत धका: नं बिचा: या:गु ख: । तर
 त:धिक:हा साहुया ख्वालं वं छुं धाये मफुत । धात्यें त:धिक:हा साहु भि ।
 प्रेसय् ज्या याइपिन्त ल्हातय् कायेफु । छहा धका: ज्या याइपि तं मचा: ।
 तर वया किजा... ! स्वये हे... ! धिवा नं याकनं बिइगु मखु । गबलें
 छु धाइ, गबलें छु धाइ । मेपिन्थाय् जुलं दुइ गते जुलकि धिबा बी । अन
 गबलें पाँच गते न्ह्य: धिबा ल्हातय् मला: । थ:गु हे धिबा बी मा:थें ।
 सितिकं बी मा:गु थें । आखिर न्हापा बिउसां बिइहे मा:, लिपा बिउसां

(४)

जुइतिनिगु हासग

बी हे माः । छाया हाय्का तैतय्गु धैगु का । इमि छ्याः, जिमि नी । हाले
ज्यूगु मखु छसः । गाक्क लिसः बी धुंकी । उक्के सुनानं छसः तये मद्धाः ।
याः याःथे याका च्वंगु दु । उखुनु नं का व चिधिकःम्ह साहुं लक्ष्मीयात
धाये ज्यूगु धाःगुला का ! “याकःचिया कमाइनं गथे यानाः स्वम्ह
स्वम्हसिया जीवन चलेयाना ? छिमि म्हाय्पिन्त नं थन हे ज्या याके
हःसां ज्युनि । मफते आखः ब्वंका च्वन छं, मेपिन्थाय् वनीपिन्त”
धकाः । वंगु खे न्यनाः लक्ष्मीयात छकःला छु याये छु याये जुल । म्हुतुइ
दंक खे मुंकल वं “थः म्हाय्पिन्त ततःधंगु ब्वनेकुथी ब्वंकाः मेपिन्त
स्यंकेगु उपदेश बीम्ह साहु धन्य ! ” धाये माःसे वयाः नं वं पिकाये
मफुत । अथे हे छुं नमवासे लिहां तुं वल । छायाकि व च्यः अले मेम्ह
साहु ।

जाजि बुकाः स्वम्हेस्यां जा नये सिधयेकल । म्हाय्पि वने मानि
धकाः मांम्हेसित पास छपाः बियाः “खंला मां, मवये मते । न्हापां थ्यंकः
वा थाय् मदै” धकाः हेका हिका वन । मांम्ह नं तालं तिलं ग्वयाः
बाइण्डीङ्ग यायेत छैय् ह्या तःगु सफू छप्पं ज्वनाः थःगु ज्याकुथि प्रेसय्
वन । मेपिला थ्यंहे मथ्यंनि । वहे कम्पोजिटर उत्तमचा जक । अफिस
नं मचायेकूनि । साहु मथ्यंनि । निम्हं थः थःगु ज्या पत्ती लित । लक्ष्मी
याकःचा भों बाइण्डीङ्ग यायेथाय् वन । धात्थे बाइण्डीङ्ग यायेथाय्
मेपि सुं मिस्त म्हु याकःचा वहे जक । दु छम्ह मचा । व नं न्हाबले
मफु । गबले छु जुइ, गबले छु जुइ । म्हुंफुसा ध्वं ध्वं स्याक ज्या याइ ।
अले छकलं हे मफयेकी । म्हुं मफु धकाः अय् थाकुक्क ज्या याये मते धकाः

छसः नैपि साहुत मखु । फुसां या मफुसां या । ज्या भचा मयाःसा कहे
 निते सं स्वाःल धाये धुंकी । अथे जुयाः व मचा न्ह्याबले त्वगि । न्ह्याबले
 पाउँ ह्वाः ! गंसि ! हाकुसे च्वंगु लं । स्व स्वं हे करुणा चाइपुसे च्वं ।
 चायां छु याये लक्ष्मी नं वहे छांयाम्ह । ज्या यानाच्वंम्ह लक्ष्मीया मनय् खं
 ल्हाः । अं याकःचा । मत्ती खं चाःहिकाः ज्या सिधयेका च्वन । ई बिना
 च्वन । घरि थःगु हे पहलं चाःहिला च्वन, वैत पास बिपा थकूगु नं त्वःमंके
 धुंकल । छः खिउँसे हे च्वनीन । अय्नं थौं सिधयेके माःगु ज्या
 सिमधःनि । ज्या नं भचा जकला । उलिमछि उलिमछि । रासका रास
 द्वंचिने हइ । लथ्या, पँच्यु । दिपाः धँगु दँगु तकं मखु । ज्या तिथइ
 थें मच्वनाः साहु वयाः लक्ष्मीयात धाल “अं लक्ष्मी, थौं थ्व फुक्क
 सिधयेका थकि ओभर टाइम च्वने माःसां ।” साहुया सः न्यनाः लक्ष्मीं
 फसङ्ग लुमंकल, न्हाचः पास बिपा थकूगु, मवये मते धकाः अपाय्च्वं
 हाला थकूगु । हानं थौं हे सिधयेके माः धकाः थ्वःगु साहुया सः ! वैत
 छु याये छु याये जुल । मखु मखु स्वः वने हे माली । थः म्हाप्विनिगु
 प्याखं ! जिला जिमि म्हाप्विनिगु प्याखंया पौरख याये माःम्ह । बांलाः,
 बांमलाः छसीकथं धाये माःम्ह । वने हे माली, मवसे जी मखु । मवन
 धाःसा इमिगु मत्ती मेगु खं थाय् काइ । तर ज्या ... ? थौं बिइ माःगु
 मखु, छाय् थपाय्च्वं । बरु कन्हे सुथ न्हापां वयाः सिधयेका बीका । हानं
 ओभर टाइम धकाः गबलेसं मच्वनानि । गबलेसं धा नं मधाः । हानं
 बहनी । साहुयात न्ह्याये धयाःसां वनेमाली बिचाः यानाः भ्वं भिं छखे
 चिइकल । माःमाःगु थासय् तये यंकल । परसि मिले यात । क्वहां बल ।

(६)

जुइतिनिगु हागस

साहुया अफिसय् मँछि पहः कयाः लक्ष्मी दुहां वन । न्हाचःतिनि औभर
टाइम चवँ धकाः धया थकाम्ह परसि मिलेयाना वःगु खनाः साहु अजू
चाल । गबले थःगु बचन त्वःमफिकूम्ह लक्ष्मी खनाः साहुं छुं धाये
मफुत । भचा तक त्वालां स्वया चवन । साहुया पहः खनाः लक्ष्मी ग्यात ।
चवँ हे चवने माः धकाः कर याःसा छु याये धैथे जुल । लक्ष्मी ग्याः पहलं
नवात—

“ जि थौं चवने मखुत, वना हे ब्छये । वरु कन्हे न्हापां वयाः याः
वये । ” लक्ष्मीया खँ न्यनाः साहुं खाः भचा गरखेसे तल । नवात—
“ सिधयेके माःगु ज्या । अथे त्वःता वनेगुसां हुँ छं स्वयाः । जिला छत्त
न्हाचः धाये धुन । ” थुलि धयाः फाइल पल्टे यायेगु पतिइ लित ।
लक्ष्मीयात मिखां तकं मब्वल । खाः खिउँया वःगु स्पष्टं सीदत ।
लक्ष्मीं सिइकल साहु तंचाल धकाः । वैत थ्व याये व याये मन्त । वने,
चवने । थ्व धाये व धाये मफुत । जू जूगु जुइ धैगु मत्ती तयाः अफिसं
पिहां वल । वनेगु हे ब्वःछित । लिबाःथे चवने धुंकल । पलाः ततः
पलाः यानाः न्ह्यानाचवन । पलाःया लिसे वया नुगः भारा भारा सं ।
“ कन्हे निते ज्या याः वये स्वाःल धाःसा गन ज्या याः वनेगु ? ज्या
मलुल कि प्वाः गय् चू लाकेगु ? ” वैगु मिखाय् उखुनु भीमदाइयात वये
स्वाःल धकाः धाःगु खँ प्याखं जुयाः दं वल । “ धात्थे जितः नं कन्हे अथे
हे धाःसा । गन वनेगु ! मखु मखु कन्हेला न्हापां वनाः माने याःवने
माली । ” छबेला वं ल्हाः दत्तले ज्या छाय् चूमलाइ धैथे बिचाः नं
यात । अयनं छु याये ।

व थासय् थ्यन । तर वया म्हाय्पि मडु । न्हाचः निते वैगु

प्रतीक्षाय् लुखाय् च्वनाः पिया च्वंहा वया तःधिकःहा म्हाय् आंय्बुयाः
 वंहे मखुत धैगु बिचाः यानाः नकतिनि दुहांवन । म्हाय्पिं मखनेवं वेंत
 गथे गथे थे' ताल । अय्न् पास् वयनाः दुहांवन । दुने नं व्वचाः व्वच ।
 खालि थाय् धैगु गनं मदुथे' च्वने धुंकल । अय्न् ज्या ऊवः न्ह्याः
 मर्वनि । छगू थाय् ल्ययाः लक्ष्मी प्येतुल । पासा सुं दुगु मखु । याकःचा,
 हास्पूपिं तकं मदु । म्हाइपुसे च्वनावल । भचा जायेवं दबूया धकिं
 चाल । उद्घोषकया सः थ्वत । प्याखं पाः पाः चाःहिला च्वन । वयां
 ल्यू वँगु वयां ल्यू वँगु । तर वया म्हाय्पिनिगु पाः वहे मवः । लक्ष्मी
 थः म्हाय्पिनिगु प्याखं स्वये आयेबू । गबले दबुली दं व' धै थें ।
 धकिं तिना हल । लक्ष्मी थः मस्त छाय् मवल धैथें मत्ती खं वायेका
 च्वन । तर याकनं हे सः थ्वत दबुलि -

‘छगू प्याखं, थौया प्याखं, वहे प्याखं थौंया जीवन नाप स्वापू
 दुगु प्याखं । प्रत्येक जनताया प्याखं ... ।’ छसीकथं प्याखंमोतय्गु नां
 कया हल । नां कया हःलिसे लक्ष्मी म्हाय्पिं थोका च्वन । लक्ष्मी थः
 म्हाय्पिनिगु नां ताल । व लय्ताल । दबू छकुति लापाया सलं थ्वया
 च्वन ।

दबू चाल । खिउँसे च्वं । सबूचा । निह्य मस्त हिहि लनाः ख्वया
 च्वन । ख्वया च्वंपिं मस्तय् ख्वाः बांलाक सी मदुनि । मतया जः
 छसीकथं बिया हः लिसे ख्वाः खनेदत । पाय्च तिका तःगु लं । निह्यं
 नये मखं ख्वाः, निह्यं लक्ष्मीया म्हाय् । करुणा चायापुसे च्वंक भ्वाइले-
 नया सः बिया हयाच्वन । स्वयाच्वंपिं सकतियां नुगः थुं दिउ । गबाय्-

तकला लक्ष्मीं म्हायपिन्त म्हासीके तकं मफु । थः मस्तय् ख्वाः खसैलि
व थारा न्हल । प्याखं धाथें थःगु हे जीवन खःला धैथें वं ताल ।
दबूया दृष्य स्वस्वं लक्ष्मीं थःगु पुलांगु बाखं लुमंकल ।

‘व हे ई, सब्बूचा । नये मखनाः, नये पित्यानाः ख्वया
च्वंपि निम्ह मस्त । अबुम्ह दुहां मवःनि । नयेगु छुं मदु । भाःतम्हेस्यां
छुं ज्वना वैला धकाः आसं पिया च्वम्ह लक्ष्मी । बैसं त्यासे धाःसां
अवस्थां बुरि ख्वाः क्यने धुंकुह्य लक्ष्मी थः निम्ह मस्त घय्पुनाः हःपा
बियाच्वन “ बाः वैन, बा वैन ” धाधां । तर वःगु मखु । मस्त नये पित्या-
त-धकाः हाला हयाच्वन । बल्लं वौम्ह दुहां वल । वःम्हेसिके फुति मदु ।
स्वात्थां । याग्ला प्याग्ला वं । लक्ष्मी व मस्तसैं त्वालां स्वया च्वन ।
आस मदये धुंकल इमिके । अय्नं स्वयाहे च्वन तिनि । थःत स्वया
च्वंपि कलाः व मस्त स्व स्वं वैंत छु याये छु याये जुल । छकः मत
छप्वाः जक च्यानाच्चांगु थःगु क्वथायात च्छं निसैं क्वथ्यंक स्वत ।
छकः ऊके जुल । हरन्त सलं नवात —

‘छु’ मनयानिला ?”

लिसः सून्य । मस्त वाताहां वाताहां स्वयाच्वन । वैंत अन च्वने
यहे मयल । लाजक लाःसा, जि जक जिउसा थः थह्यं होमयाये मासे
वल वैंत । तर छु यायें व याकःवा मखु । सुयां भाःत, सुयां अबु । थः यथे
जुइ ज्यूह्य मखु व । वं मस्तय् ख्वाः स्वयाः थःगु ख्वाः च्याकल । छकलं
न नि मवासे छुं लूगु दत धैथें चाह्य् पिब्वात । वं थः सीसां कलाः व
मस्त म्वाके माः धैगु मत्ती तल । पिहां वंह्य, मस्यु गन वन थें । लिहां वहे

जुइतिनिगु हागस

(९)

मवः । चच्छि अथै बितय् जुल । प्वाः सुकू गंकाः छपि दानं ।

सुथ जुल । मयःसां दने हे माल । दन । तर दने न्ह्यो हे छैय्
पुलिस व मनूतय्गु ताँति कसे जुइ धुंकल खनी । ।“ सुचुका तःगु छैय्
हे दइ” धाधां पुलिसत घारा घूर यानाः थाहांवल । छु दइ छैय्,
मात्र ... ज्या लगे मजूगु जक । मस्त पुलिसत खनेवं चिल्लाय् चिल्लाय्
दनाः खल । मांहासित घय् घय् पू वन । मस्त, मांम्ह सकसितं यंकल
लुयाः । छैय् तालं गवया थकल । परिवारं जेलय् । अबुहाला न्हापां थयने
धुंकल खनी । खुँ खः व तर प्रमाणित यायेत धनप्पः वैके मदु ।
बंला थःगु निम्ति मखु मचा व कलाःया लागी खुया हःगु धनप्पः कबुल
ल्हाकाः छम्हेसित बिया थके धुंकल खनी । गनं वैके दइ धकाः । वैगु
छैय् छु दै । अज्ज छै वयेगु ई तकं मदु ! सास्ति यात जिव्व खं
पिकायेत निह्येसितं । अय् याये थय् याये धकाः खयात । छुं मस्पूहा
लक्ष्मीं छु सिइ । आखीरे दाःगु सहयाये मफयाः सत्यता प्वंके माली थें
च्चनाः भाःतह्य गःपतय् चिनाः सिना वन । सत्य वाये मफुत । यानां
मजियाः लक्ष्मीयात त्वःता हल । लक्ष्मी बिधवा जुल । व दुने भाःत
तंका वये माल । वैगु म्हुतुयात तालं गवयेका बिल । थः मस्तय् सरंक्षक
लक्ष्मी जुइमाल । जन्म व कर्म निगुलिं वं बीमाल । वं धिवा नं काये
मखन वया भाःतं तया थकूगु । थःह्येस्यां ज्या यानाः प्वाः थना बी
माल । इमित व्वलंके माल । ... .. ।’ बाखं लुमंका च्वंहा लक्ष्मी
स्वकुमितय्गु सलं छ्याल ब्याल जुल । वयागु मिखा दबुली जुत । वं
न्हाचःयागु बल्चा मखन दबुली । बरु खवया च्वंपि मस्तय् पत्साय्

निपा ह्लाःतिसं हि किकाः इतिइति ह्लिला च्वन, वं वैत वं वैत स्वयाः ।
इमिगु ह्लिलाया ल्यू दबुलि सः श्वत 'खः मस्त छिम्सं खःगु यात । छिमि
अबुया म्हाय् जुयाः स्वात ।' न्यनाः लक्ष्मी छकः मुसुक्क ह्लिल । धकिं
तिना हल अय्नं मस्तय् सः श्वयाच्चन तिनि । वहे ह्लिला सः ।

छपा: किपा - वर्तमानया

स्वये हे कुतुं वैथे च्वंगु कःसी च्वना: केशरी भारा सिलाच्वंगु आः
मखुत । कःसिनं अपायसकं तकूगु मखु । चिकं अप्पां सिया तःगु अयनं
भुलिइ भुलिइ ह्वः दये धुंकल । स्वये आः हे कुतुं वैला थें च्वं । केशरी-
यात जःलाखःलां स्वक्वः प्यक्वः धाये धुंकल 'कसीः च्वनाः भारा सिले
मते धकाः । धयां छु याये मेगु दुगु मखु । वहे छकू कःसी ! थःगु नुगलय
दरिद्रता न्ह्यथनाः स्वंगः भारा सिला च्वंगु अऊ सिधःगु मखुनि । व
थःगु हे धुनय् ।

'यःमा... यःमा...' धकाः वया च्यादें दुह्य काय् हाला वःगु सलं
व थारा न्हुल । छाय् छाय् धैथें जुल । मचा तलय् थ्यने धुंकल ।
मांहा खनेवं ऊं न्यासि चाल । मचाया म्हुतुं पिज्वल 'यमा मरि ! यमा...
मरि... !!' काय्या हर्षं जाःगु सलं केशरीयात दिक्क याना बिल ।
छकलं केशरीया खाः खिउंसे च्वन । मनय् धौ बजि वाल । मरि...
मरि, गय्यानाः काय्या इच्छायात पूवंका बी थें जुल । वैत छुयाये छुयाये
जुल । ख नं खः बुइकाः अपायधिकः याये धुंकल । च्यादें दये धुंकल,

बांलाक छकः धकाः मरि नके फुगु मखुनि । छकः काय्यात स्वल ।
 ह्लाचःयागु हर्ष मडु वया ख्वालय् । केशरीं काय्महेसिगु खँ बांलाक
 थु हे मथूनि । छुं धायेत वःह्य काय्हा, आसं घाःगु ख्वाः ज्यानाः आस
 कया हे च्वन तिति ।

‘केशरीं मय्जु — केशरी मय्जु’ कुने पाखें सः थाहांवल । केशरीं
 कःसिं छ्यं व्वछुनाः स्वल । निखें खःमुलिसं ततःतागु मरि व्वबुयाः दना
 च्वंह्य ज्यापु । ज्यापु मरि बिइत दना च्वन । मरि खनेवं केशरीया मनय्
 अन्तरद्वन्द जुल । ‘मरि बिइहःगु ! उछुनु अष्ट मले नापलाःबलय् मैया
 चिगु व्वबाः नं थुगुसी हे याये त्यना धाःगु । अनं हे वःगु जुइमाः ।
 मेथासं दैगुला गनं नं मडु । बिइ त्यःपि मेपि दुगु नं मखु । केशरीयात
 थ्व याये व याये धाये मफुत । मरि गय्यानाः कायेगु ? मरि काल धायेवं
 व्वसः नं ततागु हे तयेमाली भ्वय् जक जूसाला वने धायेका । व्वसः गय्
 यानाः तयेगु ? हानं..., भ्वय् जक वनेत नं तिसा मडु, न लं हे । काये मज्यू,
 लित हे बिया व्वये माली । मत्ती खं वायेकाः केशरी काय्यात न्ह्यः न्ह्यः
 तयाः व्वहां वल । खापा चायेकल । खापा चायेके न्ह्यः हे ज्यापुं मरि
 न्ह्यज्याना च्वने धुं कल । केशरीयात मरि काये... मकाये, छुयाये छुयाये
 जुल । ह्लाचः बिचाः याःगु खँ वं पिकाये मफुत । बैत इज्जतं पाकां
 सुया बिल । काये... मकाये ! हानं बाता जक मखु, छता हे । उकेसं
 प्रछिता ! मरि नं गपाय् जक तागु । केशरीं काय्यात छकः स्वल ।
 ख्वालय् ह्लिला भय्ब्यू । गज्याःगु इच्छा ! केशरीं मरि काहे काल ।
 मरि बिइहः ह्य ज्यापुं केशरीया पहः खनाः अजू चायाः न्यन —

‘मय्जुया ह्यं मफु लाकि ?’

केशरीं लिसः ह्लिलाः जक बिल । ज्वापु खमू ववबुयाः लिहां वन । मरि
ज्वना च्वं ह्य केशरीया ह्लाः खाः । वैत कथं तिया च्वने धुं कल च्वास च्वास
ववसः ... ववसः धाधां । मचां गबलय् मांम मरि बिइ अले न्ह्याबलें थःत
जिस्के यानाः मरि नयाचवनिह्य रामसाहुया काय्या न्ह्याःने वनाः नः
वने धैथें बिचाः तर मांह्य ... ! मरि ज्वनाः केशरी थाहां वल । ल्यू ल्यू
मचा नं । तले थ्यनेवं केशरीं मरि स्वस्वं मत्ती खं ह्लाकल ‘थौं सिकं
कन्हैया ब्याः । थौं सिकं कह्लय्, कह्लय् सिकें कंस । गुलि जक तःजि
याये मासे वः खनी । धिवा दुपिनि ला छु । तर जि । हानं मरि
गपाय्ता । स्व ... !’ मचा मरि स्वस्वं ई चुलु चुलु वंका च्वन । मरि कुंति
कुंति न्याना च्वन । केशरी मचा पहः स्व स्वं थः थहां तुं ह्लिला च्वन । सियय्
यागु मरि छकुचा त्वथुलाः मचायात बिल । मरि ह्लाती लायेवं मचा ह्लिलाः
कुलेलम । मानो थः हे त्यात अले प्रतिद्वन्द्वि जुत । काय्या पहः खनाः
केशरीं छकः फसुकाः तल । मरि अथें इष्टिवाकसया छःने तयाः लासाय्
फ्यतुल । लासा खं खं वैत गरखेसे च्वना वल । प्यथाय् न्याथाय् परका
तःगु । परका तःसां इज्जतला म्वाना च्वंगु दनि व लासाय् । थःगु
परिस्थिति लुमं लुमं वं नुगः काइइयां निंकल । वजा मिछाय् वनेधुंकूगु
घटनात प्याखं जुयाः वल ।

नीदें ह्लापा भौमचा थ्व छेँया केशरी । तःमि परिवाया छेँ ! मिजं
आखः सः, भि, बांलाः धकाः सां बौ लय् लय्ताः । दाजु नं लय्ताः उत्तालं
केहें भि थाय् लात धकाः । तर मिजं भिनां छुयाये । माजु, बाःजु, दाजुभत

व पौभत उथे'यापि ! छह्य थे छह्य ! छपति हे जि पाखे मडु । जि
 खनकिला घेँ घेँ धाइगु । आखिर द्वंकागु छु दु ? जि ला छुं यानाथें
 मच्चं । मस्यु इमि मत्ती छु डु । अऊ खःगुं मखुगुं खँ न्ह्यथनाः माजुं बेश्या
 तर्कं धाल । अयनं सह याना चवना । सहः यायेगु सहश्र गुण भाःपिना
 तर गुलि सहयात उलि हे कं ववत्यला हया चवन । तःधिकःह्य म्हाय्
 बुलं स्वतर्कं मस्वः । माःसा याइ धकाः तामासा स्वया चवन । बौम्हे-
 सित धाःसा सहः निं याना चवं धकाः धाइ । थःथम्हंतुं स्टोभ च्याकाः
 जा थुया नयेमाः । म्हाय् बुयाः निदें दुबलय् ब्यागलं चवन । जि ला
 थःथम्हंतुं अजू चाः । जितः हे याउंसे चवन । दुसा नल मदुसा मनल ।
 माजु ब्वाःजुया घुकिं ला न्यने म्वाःल ।

छन्हु बौह्य अडुं खते जुयाः मरसय् वन । जिगु कर्म ... । वनाः
 ग्वःन्हु मदवं मन्त धैगु सूचं वल । चिधिकःह्य काय् प्वाथय् डु । छु याये
 छु याये । वनेमते धकाः गनागु नं खः, छु याये मानय् मजू । न कालं
 साल न ... ! ख्वाः तर्कं स्वये मखं । म्हाय्पात गज्याःगु यः, अयनं सी
 त्यंबले ख्वाः तर्कं चूमलाः अन हे काज क्रिया यात हँ । जि थःत तुं दोष
 बिया चवना । सुनां तर्कं हःपाः बिउवःगु मखु । दाजु छकः वल । मां बौ
 ला ह्वापा हे प्यला मपाक मन्त । आःतर्कं दुगु जूसा !

‘यता... ! यता छु याना चवनागु ?’

म्हाय् कल्पनाया सलं केशरी थारा न्हल । वैंत सःतूगु धैथें चवनाः
 ‘हँ’ धकाः लिसः बिल । मांम्हेसिया पहः खनाः कल्पना छकलं ग्यात ।
 न्ह्यःनेसं तया तःगु लाखामरि खनेवं इहिपा लुमंकल । ल्यासे जुइ धुंकल

अयनं पासा मलूनि । थःगु खँ थःके तुं सुचुकाः हानं न्हासः तल-

‘मां, हसुख मडुलाकि ? । मरि गनं बिइ हःगु ?

‘जिमि पाजुया म्हाय् बिया छ्वइगुया मरिका’ थुलि घयाः ऊयाः पाखे मिखा ब्वयाः हानं नवात ‘छः नं खिउँसे चवने धु’कल, जा नि थू हूँ । जाकि दुला स्व । कपाः स्याना चवन दःला मयल छिमित जक थु’ । तलय् वने त्यंह म्हाय्या ह्लाती पाछै खनेवं हानं केशरीं नवात-

‘आम पाछै गन कया हयागु’ ?

‘अं... निनाचा पिन्थाय् दथ्वय् ! मिनाचां बिया हःगु ।’ ग्या ग्यां धाल ।

मिनाचिया नां न्यने मात्रं केशरीं तं पिकाल । अयनं वाक्कुछिनाः सम्फे यायेथे म्हाय्महेसित धाल ‘स्व मै, जि छन्त वःकः धायेगु मिनाचा पिन्थाय् वने मते धकाः । जि छन्त खःगु लँ वयना चवनागु खः ।’ मांम्हे-सियां खँ ध्वामथुयाः कल्पनां न्यन, चिसल ‘मखु मां’ छाय् मिनाचापिन्थाय् वने मते धयागु । मिनां फीत छु स्यंकूगु दु । वरु गबले छु, गबले छु बिया हया चवन । वरु आवंनिसे वने मते धाःसा वने मखु ।’ थुलि घयाः कल्पना थहां वन । वया मनय् धौ वजि वाः । थः मांया खँ न्यनाः वं थुइकल वने मते धाःगुया रहस्य । मिनाचिया दाजु दुगुलि । मखु मिनाचिया दाजु भि, बांलाः, गज्याःगु मतिना याः जितः । जिपि निह्वं छह्य हे जुइतिनि । मतिना पाप हँ ! अयसां छु जिमि मामं दः बांलाक बिया छ्वये फँगुला ? फँगुला ..., उके मतिना गथः यायेमाः । मेपित्त स्यंकल धायेवं जितः स्यंकी मखु वं, गबलेसं । मत्ती खँ लुइकु लुइकु

जाकि सिलेगु मत्ती तल ।

कुने मांह थःगु धुनय्- ल्यासेह्य म्हाय्, अले थःगु आर्थिक अवस्था ।
म्हाय् स्थनी धकाः व तसकं ग्याः । इज्जत खनाः व चेत । मिनाचिया
दाजु मभिं धकाः केशरीं ह्नापां निसें स्यू । उकें थः म्हाय् इमिथा-
य् छ्वये मयःगु । तर कल्पना । बिचाः बिचालं न्ह्यः वःगु हे मचाल
केशरीं ।

थौं धाधां, कल्लय् धाधां, थौं उखुनु मरि काःगु थासय् भव्य । वसः
बिइमाःगु भव्य ! व्वनापौ बिइके ह्ये धुंकल, जोछि वा धकाः । गय्
यानाः वसः तयेगु, गय् यानाः भव्य वनेगु । न तिसा, न वसः । थःगु
वाखं कँ कं छःया न्ह्यःने च्वनाः केशरीं छवबि हायेका च्वन । अय्नं छवं
मिखा कंगु मखु । अनयास केशरीया मिखा लुंयाह्य थःह्यं पुज्याना तःह्य
छःयाके लात । वया मत्ती अने तनेगु खँ लुल । थौं कल्लय् छः मिइगु
चलन ! छः मियाः सेंठ जूपि, बङ्गलाका बङ्गला दना च्वांपि वया मिखाय्
प्याखं ल्हू वल । नय्त मद्रुह्य मनू, थौं काजी जुया च्वंगु । वंगु मनं घाल
'खः खः आःबलय् थ्व छः ज्वनाः मिउ हूँ, छंगु दुःख दक्क फाला वनी
ह्नापा यागु थासय् वये दै । म्हाय्या इहिपा बांलाक याये दै हानं वेत
छखे धाल- 'थःभ्हं पुज्याना तःह्य छः मियाः तःमि जुइत स्वइह्य ।
धिकार छंगु बुद्धि ।' वादी प्रतिवादि घोर घमासानं ल्वात । आखिरय् बं
छः मिइगु हे उजं यात । ह्नाः थरथर खाकाः आसनय् च्वांह्य छःयात
ज्वन । मनं मबिउ, अय्नं ..! छः तसकं तःधिकः मज्जुगुलिं जनिखय्
चिनाः वसः न्याना वये धकाः घयाः पिहां वन । वसः न्याः वनेगु धायेबं
कल्पना पक्क जुल । ह्निगः तले धिबा छगः मद्रु थौं वसः न्याःवनेगु !

छपाः किपा-

(१७)

शंकां थाय् काल ।

केशरी लैय् थ्यन । वैत छुयाये छुयाये । छः गबलेंसं मी नंहा मखु
छः जनिखय् दु, तर गन निइगु ? वं सिइगु नं गनं ! अऊ मिजं मखु,
मिसा मखा । व छः व्वया तःगु छगू बरूरियो पसलय् वुहां वन ।
वुहांला वन, तर खँ पिज्वये मफु अर्थे ठिङ्ग दनाच्चन गयाः चिकु पहलं ।
मुनानं मखं वैत । खंसा छु धाइ का ! अर्थे मुक्क त्वालां स्वया चवंहा केशरी
याके पसलें न्यन 'छितः छु मालथे ?'

‘अं... अं ! खँ पिज्वये मफु । केशरीया पहः स्वयाः खगुहा पसलें
हानं धाल छुं मिइगु दुसा धैदिसं !’ मिइगु धैगु खँ पसलें पिकायेवं
केशरीं भचा सासः थकाल । वं थःके जँय् चवंगु छः पिकायेत उसि उसि
सन । बल्लं छः पिकाल । ह्यामुसे चवंहा छः खनेवं पसलें मिखा तग्वः
यात । ज्या खँ जुल । तर... तर खँ पूवने मलाःनि निहा मसूत गनं वः गनं,
वया खतं ज्वन । केशरीयात नं ज्वन, नापं पसलेयात नं । निम्हेसितं
यंकल पुलिसतय् ज्याकुथी । केशरीयात केरकार यात पुलांहा छः ज्वना
वःगुलि । वंला थःगु सत्यता उल ‘श्व जिमिगु हे छः, नये मखन, बवसः
सबिसे मगात, अकें श्व हे मियाः तरे याये धकाः ज्वना वैगु’ । केशरीया
खँ इपि गन पत्याःजू धकाः । खँ पिकायेत सासित यात । तर असत्य खँ
गनं पिहां धै । छः मधाःतले कुना तयेगु उजं जुल । नापं छः सरकारया
बवसः जुल ।

बवसः न्याना वये धकाः वंहा मांहा आतलें मवःगुलि
मह्यान्हेसिया धन्दा कया चवन । ख नं छः लिबाये धुंकल । छः खिउँ
लिसे नुगः भारा भारा मिना बल । बलला धकाः गुबलें ऊयाः पाखे

मिखा ब्वइ, गबलें छना च्वांहा किजा पाखे । व मुम्क च्वांगु हे मखु ।
गबलें थुखे, गबलें उखे । अयनं मांहा मवः ।

मांहा उखे काय् व म्हाय् लुमंकुं लुमंकुं नुगः मछिका च्वन । लुमं
लिसे छुयाये छुयाये जुल । हः हः पना बल । वैत थः पाजुपिसं छुधाइ
धैथें च्वन । मरि काः बल्य् ह्लिलाः ह्लिलाः काल, व्वसः बिइमाः बल्य् मवः
मधाइला का ! थःगु इज्जत खँ खँ हिमि चाल । छकः हि हि लन, मिखां
खबि तिकि नन । म्हाय् छकः लुमंकल अले मिनाचिया बाजु । वया
नुगः काइइया मिन । छकः मू हाल । छनेत स्वल, गनं छनेफइ ।
छखें ह्य स्याःगु मू पुले नं मछि पयतुइ नं मछि । बिचाः विचाल्य्
ऊके जुया च्वन ।

छः नलं खने दत । अयनं म्हाय् म्हेसिया न्हाः वःगु मखुनि । खाः
नं स्वये हे गरखेसे च्वां । सँ जिप्रिङ्ग, भाःत सिइहा मिसा थें । किजा-
म्हेस्यां तु तु न्यना च्वन 'मां गबले वइ तता ! धा धां । लिसः सिर्फं
'वइ वइ' जक । मवः । ऊयालय् च्वांहा ऊयालय् तुं । मजिल छः त्वइसे
च्वने धुंकल धैगु मत्ती तथाः किजाहोसित अथें तथाः वसि बँ पुल ।
छेलि, मातं, च्वत, बैंगः । छःकुथी बँ पुया च्वांहा कल्पनायामिखा 'छः मडुगु'
आसनय् लात । वं खः मखु धाये मकुत । त्वालां स्वयाच्वन । तुफि बँय्
कुतुं वंगु वं मचाल । बैगु न्ह्यपुइ ह्लिगः वया मामं धाःगु खँगःत
चाकःलि पां पां ह्लितल । धाथें वया मामं यंकूगु खैला थें !
अथे याइ धैगु वं मताः । तर थ्व छु ? वं थ्व व हे धाये मकुत । सिर्फं
त्वालां जक स्वया च्वन — छः मडुगु आसनय् ।

('छी' लय्पौया ल्याः १६४ स पिदंगु)

थौंया दुने-चन तताःजु

चा मपूनि । खिजेंसे हे च्वनि । नगुत सर्गतय् ज्वाला ज्वाला थिना
 च्वंगु दनि । तिमिला थःगु हे पहलं घुसुहुं न्ह्याना च्वन । सकलें न्ह्याल्य्
 मस्त । चन तताःजु नं न्ह्याल्य् हे । न्हापां दनेमाः धकाः ह्यिगः ऊं न्हापां
 छंह्य आतलें मर्दनि । प्यताः थाःगु आःमखुत । अयनं व न्ह्याल्य् तिनि ।
 दनेगु भचा लिबातकिला मेपि च्वने धुंकी । न्हापां हे दना वने माःगु ।
 ह्यिगः ह्यीग न्हापां दं चन तताःजु, न्ह्याबलें वहे थासय् लाः । छकः निकः
 लिबात कि जक खः मेपि च्वनिगु, नत्रसाला न्ह्याबलें वहे । वंगु थःगु
 निजि थाय् थें जुइ धुंकल । अयनं वं छकः निकः लिबाइ बलय् मेपि
 च्वनी बलय् थना मछ्वः । ख नं खः, थना छ्ववेगु नं गय् । वंगु निजि
 क्वसः मखु । सकसिगुं । न्ह्याम्ह च्वसां ज्यूगु त्वहं देगः । धात्थें हे
 मोडय् लाःगु देगः खः । तरकारी बजाःया छगू मू बजाः !

दै हे मर्दनि, लिबाये धुंकल । छर्खेला न्ह्याइपि भरियात नं मवः-
 नि । न्ह्याबलें चन तताःजु यात थं वइपि हे भरियात । ठेक्का थें हे
 याना तःपि भरियात । सुथय् छें निसें त्वहं देगल्य् तक अले बहनी

देगलं निसे छेँ तक । चन तताःजुं पसः तसां निसें हे ज्या याका तःपि
इपि । चन तताःजु नाप साःप हे मिलय् जू ।

भरियात वःगु सः तायेदत, गाडाया सः वल । सः वःसां चन
तताःजुं न्ह्यलं चायेके मफु । न्हापा न्हापा जूसा गाडाया सः तायेबं
चन तताःजु वाथा इथा दनाः खापा चायेकः वनीगु । तर थों ... ?
थःपिनिगु सः वयेवं मत च्याका हइहा चन तताःजुं मत च्याकूगु खने
मडुगुलिं इपि बिबस जुयाः खापा संकल । खापाया सः तायेवं न्ह्यलय्
लाना च्वंहा चन तताःजुं फसङ्ग न्ह्यलं चायेकल । मत च्याकल ।
म्ह्याम्हस्या नं न्ह्यलं मचाःनि । अले भाःतहा, वय नं फस् फस् न्ह्यः
वःनि । छं वःगु हे मचाः वं । न्ह्याबलें दुहां वइगु लिबाः । न्हापां
दुहां वःगु धंगुला दहे मडु । गबलेंला बाचा बाचा थ्यं । अय्नं चन
तताःजुं छसः मतः । थः भाःत जुयाः नं सेखे मयाः । हानं वं यायेगु
नं गप् ! नवातकिला पाकां सुइ मायेक व्वः बी धुंकी । अऊँ व्वः जक
बिइगुसाला म्वाःल धाये, लावव थावव म्हुतु ह्लानाः दाः तकं वये धुंकी ।
अकें वं मं दयाः नं याये मफु । धाये मं दयाः नं धाये मफु । व सुम्क हे
च्वने माली । भाःत दयाः नं कलाःया अधिकारं तापाना च्वने माःगु ।
गुलि जक सह याना च्वने माःगु जिन्दगी चन तताःजुया । गन भाःतं
कलाःयात लही मालं कलातं भाःतयात लहिना च्वंगु । नकां जक
मगाः, बहनी त्वनेत तकं धिबा बिया च्वने माःह्य चन तताःजु । उफ्... !
गुलि जक... ! त्वालां स्वया च्वंहा चन तताःजु खापा चायेकेत कुंहा
वया च्वंहा चन तताःजुया मत्ती खें ह्लाः । “थों गपाय्च्वं न्ह्यः
वःगु । ह्मिगः ह्मिग जूसा ह्मिपां हे न्ह्यलं चाइगु । छू छु ! हानं देगलय्
थोंया दुने-

मेपि चवने धुंकूसा छु याये ! थौं शनिबार यक्व चुइगु दि । अन चवने मखन-
किला बच्छि हे पाः जुइ । दै धकाः हाले, गय् हाले ! ” कुने थयने धुंकूगु
वं मचाः । खापा चायेकल, निप्पां चायेकल । ताउतक पिया चवने
माःगुलि भरियातसें म्हुतुयात तालं ग्वये मफुत । न हे बात ।

“गय् ... तताःजु, थौंला लिबात नि ! ”

“अबाय्त पिया चवने धुन ... ”

तर चन तताःजुं लिसः सिर्फ छचं जक संकाः बिल । भरियात
दुहां वल । छसीकथं पचिना तःगु टक, बोरा, अले दालाय् तया तःगु
आलु, प्याज, पालु, अथे हे लिकयाः गाडाय् तये यंकल । गाडा जाल,
ल्हायेगु दनि । छधुलिं ला चाइगुहे मखु । भरियातसें छधू तःवन । चन
तताःजु तले थः म्हाय्यात थनेत वल । छना हे चवन तिनि म्हाय्याह्,
भचान्हः हे मखा । अय्नें गन ताउतक छने दु धकाः । सुथ जुइ मलावं
हे दने माःगु कर्म ज्वना वःम्ह मचा । चन तताःजुया याकः म्हाय् ।
मेपि दुगु मखु वहे जक । सुथ जुसां निसें छवं छवं स्थानाः ज्या याना
चवनी । सरकारी ज्या थें मखु, थःगु हे ज्या थें । धाथेंला व बर्षं मचा
हे तिनि । नकतिनि जिनिदै वयंह् ! अय्नें व ज्याय् मचा मखु । मांहं
थें ज्या याये फु । मांह् पसल्य् चवं वनी अले छेया फुक्क ज्या वं
कःधाना चवनी, अऊ उलि जक मखु पसःया ज्याय् तकं स्वहालि याइ ।
धाथेंला चन तताःजुया छे याना चवंपि इपि हे निह् धाःसां छुं पाइ
मखु ।

मचा मदनिगु खनाः कांगा चवत्येक साला काल । कांगा सदयेवं
चिकुल थें, छकः कय् कुन । हानं न्ह्यलय् मस्त । मचायात स्वस्वं चन

तताजुं ख्वाः भचा गरखेसे तल । छखेला थौं वत नं पसल्य् वने मंमदु ।
तर मंमदु धकाः अड्या थें बिदा काये ज्यूगु मखु, वने हे साः । छु याये !
मचा मदंगु खनाः छखेला थ्यना नि तये धैथें मत्ती वःगु वया । अयनं ह्य
गिलि गिलि यानाः थन । मचां मयः मयः मिखा कन । मचां मिखा कनेवं
मांह्य ह्लिलाः नवात “ दँ, में दँ ... , लिवात । छकु ला तये यंके धुंकल ।”
मचा मिखा गिलि गिलि यानाः लासां दन ।

“ का... । जि वने । जा थुया च्वे, अँ . , केँ मडुसा न्या ह्लि ”
धयाः चन तताःजु कुहां वल । भरियातय्सं जायेका च्वने धुंकल । खापा
तिनाः चन तताःजु भरियातय् ल्यू ल्यू पसल्य् च्वनेत वन । छः ला अऊऊ
नं त्वइसे मच्चनि । इपिं न्ह्याः वना च्वन ल्वहं देगल्य् वनेत । देगः छेँ
तसकं तावपाः, न्ह्योने हे धाःसां छुं मपाः । इपिं थ्यन । देगः जाया च्वने
धुंकल । मेपिंसं थाय् कया तये धुंकल । भचा लिवात किला पाहे पाइगु ।
मेपिं च्वना च्वंगु खनेवं चन तताःजुं नुगः ववतुंकल । ख्वाः खिउँसे च्वन ।
गाहाः पाइगु जुल वया । ह्लिगः सिकेँ अप्पो चुइमाःगु थौं कं बच्छि हे
मचुइ थें वं ताल । छकःला व थः थह्यं हे दिक्क चाल । गज्याःगु न्ह्याः वःगु ।
दिक्क चायां लाःगु मखुत व । कि थना छ्वये माल, कि थः मेथाय् च्वं
वने माल । थना छ्वये वंगु मनं मबिल । हाल्ला च्वने गथे थें ताल ।
थःहे मेगु थाय् ल्ययाः च्वन । छसी कथं व्वयाहल, गाडां लिकाकुं लिकाकुं ।
लिकाये सिधयेकल भरियातसें । भरियात थःगु ज्या सिधयेकाः वन । चन
तताःजु नं मिल्य् याये सिधय्काः ताथय् फेतुल । न्याः वःपिं नं सुं
मडुनि । छह्य निह्य देके वना वःपिं जक लँय् जू खने डु । गुम्हं छःया
नां काकां वःपिं । गुह्यं बुरित थः थः छेँ खँ ल्हानाः वःपिं । गुम्हं कलाः

भात चाहिला वःपि । अथे हे... ! लैया बातावरण त्वालां स्वयां
 च्वंह्य चन तताःजुया मत्ती खँ ल्हात । खः, धात्थें वं भात नाप छकः
 धकाः लँय् न्हिलाः ख्याः याना वने मनं । न्ह्याबलें त्वापु, त्वापु । न्ह्यापुक
 खँ छकः धकाः ल्हाःगु मडु । खँ पिकाल किला तथ पिहां वये धुंकी । चन
 तताःगु पय्मं वये न्ह्यो गज्याःगु बिचाः याना तःगु तर व बिचाः दक्क फसं
 व्वाके यंके धुं कल । गन गन थ्यंक ! मचा छम्ह मडुतले खः, भचा इमि
 जीवन बांलाक हंगु धैगु । न्ह्याय् बुसां निसे कलह... कलह ! छकःला
 वं बिचाः नं याःगु खः, थनं त्वःता वने धकाः । तर वं गय् त्वःता वनी ।
 मां अबुं यसें बिया हःम्ह मखु व । मां अबुयात ख्वयेका वःम्ह चन तताःजु ।
 न्हापां मिजं साःप भि धकाः वं बिचाः यानाः यः त्यः यात । ल्यासेया
 ई ! बिलिबिलि जाया च्वंगु यौबन गन प्वंके गन प्वंके । व मिजं इमिथाय्
 गामय् वंगु । मिजं बांलाः, हिसि दु, तर थौं थय् जुइ धकाः वं छु स्यू ।
 बैसला खः । मिछां छुं मखं । अऊय् शहर याःम्ह । शहरय् जीवन व्यतित
 यायेगु वं म्हगस खन । वैंत थःगु जीवन लः ल्हायेगु प्रतिज्ञा यात । अले
 मां बौ तता केहें त्वःताः शहरय् वल । निह्यं छ्ह्य जुल । तर छ्ह्यला
 जुल । जीवन गुखे न्ह्याःवना च्वन धैगु वं मचाः । मिजं दुहां वंगु
 न्ह्याबलें लिबाः । गबलें गन गबलें गन । हानं दुहां वलकि वहे
 अय्लाः ह्यास्स नवये धुंकी । ग्वःकःला थ्वहे खँय् त्वापु नं जुइ, दागा
 दुगु तक जुइ । न्ह्याबलें जःलाखःलां मिलय् याना बीमाः । छखेंला त्वाः
 बांः यापिं इपिं खनाः सरफाये तकं धुं कल । तर इपि... ? चन तताःजुं
 भातयात बसय् तये मफुत । छकः निकःला वैंत दिक्क नं चाया वै ।
 ह्याय् ह्याय् खवइ । तर खवयाः सिर्फ खबि बाः वंकेगु जक जुल ।

मेगु छुं मजू । छेँ बसजाः भचा भचा यायां छुइ तकं यंकल । ज्यां
 मद्रु । नये मासैलि, छु याये । जु जुं छेँ बरः तकं लाकल । छेँ बरः लायेवं
 चन तताःजुं भचा मिखा कन । आःला जि हे मजिल धैगु बिचाः यानाः
 भाःतम्हेस्यां ज्या मयाःसां थःम्हं ज्या यायेगु कुतः यात । हानं ज्या यानां
 नं छुयाय् धैथे जुल । मिसा जात । अयनं व हारे मचाः । ज्या याकेगु
 कुतः यात न्हागुसां । तर चन तताःजुं आलु पालु पसः तयेगु हे भि
 ताल । थःथाय् गामय् वया अबुं याना च्वंगु ज्या, छकः निकः चन
 तताःजु पसलय् नं चवने नं । वं व हे ज्या ज्वन । भचा फुति नं दुह
 चन तताःजुं गामाःतय् त्हातय् काल । थःगु धुंगुरी बरः तल । लाय् तल ।
 गामाःत नं लयेताः चन तताःजु खनाः । मेपिसं सिके न्हापां हे धिवा
 बिइगु याइ । अले लय्मताइ नं गन ! चन तताःजु नं थौं सिके कन्हे
 कन्हे सिके कंस धैथे लय्ताः । थौं सिखः दयेकूसा कन्हे धुंगुरी दयेकेगु नं
 याना हल । बरः लाना च्वंगु छेँ पयाये धुकल । चन तताःजु त्हापा
 सिके स्वये जिवा वल । फुति नं थाहां वल । मवै नं गनं, बिइ त्यंगु
 निभाः लुया वसैलि । चन तताःजु लय्ताः । त्वाः बाःयापि चन तताःजु
 खनाः अजूचाः । लय्ताःया नापं चन तताःजु दिक्क नं चाः । वं कमे
 याःगुया बच्छि भाःतयात बिया तयेमाः, दैगु लागी खलती जायेकेमाः ।
 छम्हेस्यां मुंकी, मेह्यास्यां फुकी । निम्हेस्यां उलिहे मेहनत याःगु जूसा थौं ईपि
 छह्म मनू जुइ धुकल जुइ । छु याये, वं थज्याःगु हे कर्म ज्वना वःगु खनी ।
 छकः निकः चन तताःजु हीमी चाइ । वं ज्या याये मखुत धैगु नं बिचाः
 याइ । तर बिचाः बिचाः हे जक जुइ । वं याये हे माली थःगु निर्मित मखुसां
 थः म्हाय्या निर्मित । बिया छवये मानिह्म म्हाय्या निर्मित । अले त्वाः
 थौंया दुने-

बाःयां न्होने न्हाय् तयेगु लागी । '

मत्ती खँ लुमकु लुमकुं छह्य निह्य गाहाःतय्त धाः धाःगु बियां च्वनी । बस ! ई न्ह्याः वना च्वन । लँय् स्कूलय् जूपि मस्त नं खनेदत । गुताः पुले धुंकल । तर चन तताःजुं ख्वाः तर्कं सिले खंगु मखुनि । पसलय् च्वनकि दने ज्यूगु मखु । कि पाः मेपिन्त बी मानि । पाः काईपि सुं दुगु मखु । न्ह्याय्-वला छेँय् जा थुइ माःह्य । गय् सुथय् पसलय् च्वं वै । अले पसलय् च्वंह्य न्ह्याबलें नये पित्याका च्वने मालिगु । गबलें गबलें चन तताःजु न्होनेसं च्वंगु पसलय् वनाः च्या त्वनी । उखुनु पसः दना वंसां निसैं च्या त्वनेगु नं मन्त । न्ह्याबलें कि छताः किनिताः मजू तले छां लाना च्वने मालीगु । छां लायेगु वया बानी थें जुइ धुंकल ।

छेँया ज्या सिधयेकाः न्ह्याय्ह्य पसलय् वल । न्ह्याय्ह्य खनेवं चन तताःजुं दने दैन धैगु मत्ती तल । अय्नं छकः न्ह्यसःयात-

“ जा बुतला ? ”

“ बुत मां ! बरू जि केँ न्याः मवंसे तरकारी केँ खुना ”

तरकारी केँ धायेवं चन तताःजुं ख्वाः भचा गरखेसे तल । नमवाः । भचा सुम्क ! धाथेँला चन तताःजुयात तरकारी केँ धैगु यहें मयः । साक्क नय् माःह्य चन तताःजु । भचा जक जूसां साक्क हे नये धाइह्य । वं नयेगु थौं साइ मखुत धैगु बिचाः यात । अय्नं न्ह्याय्ह्येसिके न्यन “ छं नये धुनला ? ”

“ धुन मां, बाः छना हे च्वन तिति । ” धाधां मचा ताथय् फेतुल । मांह्य दना वल । दंह्य चन तताःजुयात इकु थें ताल । प्वाः मजाःनि । वैत कपाः स्याःथे नं जुल । छेँ वनाः भचा छनाः तिति वये माली धैगु वं

बिचाः यात । छे पाखे स्वयाः पलाः न्हाका च्वंहा चन तताः जुया ह्य
 गरखेसे च्वं, याता प्याता वं । हरन्त थें । खवालंला चन तताः जु हरन्त
 धकाः सुनां नं धाइ मखु । ल्ह्वं ! प्वात्या प्वात्या । स्वये हे साहुनी पहः
 वः । सुनानं वेत आलु मिइहा धाये फें मखु । बलं बलं चन तताः जु छे
 थ्यन । खापा चायेकाः थाहां वन । क्वथाय् छकः दुस्वल । भातः ह्य अऊऊ
 हे छना च्वन तिति । दंगु मखुनि । थबाय् थबाय् ती तकं । गुह्वा दनाः
 गुलि ज्या सिधयेके धुंकल तर व आः तकं अथें हे तिति । धन्दा दुगु मखु ।
 छु, मोजं कलाः या कमाइ नया च्वंगु दु । वौत म्हाय् लहीमाः, कलाः
 लहीमाः धैगु बिचाः तकं मवः ला मस्यु । सायद वौके नुगः छो हे मडुला !
 नत्रसाला व थथे जुइ हे मखुगु । खापा चायेकाः स्वया च्वंहा चन तताः जु
 छु मत्ती बल थें मस्यु हानं खापा तिनाः थाहां वन । नये पित्याये धुंकल ।
 आः तकं अन्न छगः लाः गु मखुनि । वं भाः तम्हेसित थः जा नये धुंकाः
 तिति थने माली धैगु बिचाः यात । हानं थं वंसां जागय् जुया हइ । थं
 तकं वने मज्यू गज्याः गु । दना दिसैं धकाः सः छसः तये लाइ मखुनि जागय्
 जुया हये धुंकी । हानं थनाः नं ज्या खेले दुम्ह मखु । दन, नल, वन बस
 मेगु बैगु ज्या छु ? चन तताः जुं जा तात । जा ख्वाउँसे हे च्वने धुंकल ।
 उकेसं क्वताना तये धुंकूगु थिंयीं । क्वाकेगु मं मदया वल । अथें जा
 छपाय् काल, के काल । थः थाय् दुगु आलु प्याज्या के । जा ब्व स्व स्वं
 व दिक्क चाल । नये मनये तकं वं धाये मकुत । मनये धयां छु याये, प्वाः
 सुकू गनी । नये हे माल । आः यात म्वाः ल हनिचायात ला छकू न्याका
 हये माली धैगु बिचाः यानाः जा नल । छपे निपे बलं बलं क्वख्वत, मेगु-
 ला नये हे मयल । ह्यं दनिगु जाब्व कः सी तये थंकल । नुतिलाः कुहां

थीया दुने-

(२७)

वल । अऊर नं न्ह्यालं चा गु मखुनि । गुलि जक न्ह्यो गुलु । चच्छि
चच्छि यः यः थे । बैतला चा ह्नि जुइगु अले ह्नि वा । आःला जिहे मजिल
धैंगु बिचाः यानाः चन तताःजु क्वथाय् दुहां वन । त्वालां खाताय् छकः
स्वल । फांगां त्वपुयाः घना च्वन तिनि । न्ह्याय् स्यां थःपि चंगु लासा
छथाय् द्वचिना तल, ग्वारमुर यानाः । न्ह्यावलें लासा थनीह्य वया न्ह्याय् ।
स्वया च्वंह्य चन तताःजु भचा तक कोयाया वातावरण नाप त्वाय् चिना
च्वन । छर्छेला वौत 'अ' धैथें नं जुल । अय् नं वं मन तये मकुत । नहे वात ।

“दना दिसैं, आतलें दना दी मत्यःनिला !”

लिसः सुन्य । थःगु न्ह्यसःया लिसः मवयेवं चन तताःजु अर्थे नि
च्वन । मुर मुरे जुल छकःला चन तताःजु । हानं तंयात तुना छइत ।
“मखु जि ला वौत मनू दयेके माःह्य । जिगु अधिकार छाय् मदें वौत भिगु
“लैय् छवयेगुली । थये याःयाःथे याका तल धायेवं जि गय् ज्वी, अले व
गय् ज्वी ।” वं थये अये धाये मकुत । खाताया न्ह्याःनेसं वनाः हानं छसः
तल “थबाय्ती जुइ धुकल, छु ताल धैंगु । दना दिसैं !” लिसः
मवः । गज्याःगु जक अतेरी जुया च्वंगु । हायेका च्वंगु धायेला ! धाथें
थये चन तताःजुयात हायेका च्वंगु धैंगु गबलेसं मदु वया साःतं ! सखे
थनिं निसैं हिला वनला ! थयाय् च्वंगं याकनं ! सुं पत्याः तकं जुइकं मखु ।
हिगः तक स्व ..., गज्याःह्य । सय् फांगा हे साले माली धैंगु मत्ती तयाः
न्ह्याः वंह्य चन तताःजु न्ह्याने थ्येनेवं तक्क दित । हानं उखुनु थें प्यंका
हःसा छु याये, न त्वाना च्वनेगु । गथे प्यंका हइ स्वहे स्वथे धैंगु बिचाः
यानाः ल्हाः न्ह्याकल । तीजक फांगा सालाकाल । सुल त ! च्वं
निसैं उला वल । छयं, छ्वाः, ह्य ! फांगा साला च्वांम्ह चन तताःजुया

स्वःया रूप तुरुन्त हे हिल । खः खिउसे च्वन । थः भाःतयात स्वया
 च्वांहा चन तताःजुया तुति पयार... र खात । वया तुति बैप् मन्त । वं छु
 जूगु धंगु बिचाः तक याये मफुत । ल्हाःया फांगा बैप् कुतुं वन । वं
 वहे जक खना च्वन त्वालां कना च्वांगु निग निखा । व चिल्लाय् दनाः
 हाल । सायद हाःगु हे मच्वाला मस्यु वं । वं छुं मच्वाल । बैगु आका-
 फाकां वःगु सः तायाः सकलें थाहां वन । चन तताःजु व वया भाःतह
 खँ खं सकलें अजू चाल । त्वालां मिखा कना च्वांम्ह भाःतम्ह अले याग्लां
 प्याग्लां वंहा कलाःहा । “ लासाय् हे सिना च्वांगु ”, लासाय् हे सिना
 च्वांगु ” न्हाय्पनं न्हाय्पं जुल । लासाय् हे सिना च्वांगु धायेवं सकसिया
 मत्ती मेगु खं थायेकाल । मिसाया बिजं मय गु । मिजनं मिसायात दाइ-
 गु ! मिसां हे स्याःगु मखैला ? छगू न्हाःसः ऊवातां वं वन । हानं मिसा
 न कमह्य मखु । खयेकु । नत्रसा ह्मिगः तक छुं मजह्य ! थौं गय् !
 लासाय् हे ... ! दंगु नं थौं लिबाः चन तताःजु । धात्थें वैंत सिमा
 ववदःगु पाः, ववः जूगु पाः थें जुल । सकसिया मिखाय् चन तताःजु बोवी
 थहरे जुल । सी उथे यायेगु उजं मबिल । सीय् चनतताःजुया भाःतयात
 अस्पताल नि यंकल, पोस्टपार्टन यायेत । चन तताःजु भाःत सिङ्गं गज्याः-
 गु ख्वःगु । ह्लापां वं तीसां ज्यू धकाः मत्ती तइगु । तर सीवं वया नुगः
 गज्याःगु मर्छि । खः, वया भाःत । व बिधवा जुइगु जुल । मिजं मदंगु
 जुल । न्हाथे न्हाय्दुगंया झत्रु जूसां सितकि अचासां तिवक गय् मनिनि ।
 अऊ चन तताःजुयाला भाःत । धात्थें व उईवें जुल । चन तताःजुया पहः
 स्वयाः त्वाःयापिनिगु म्हुतुं सः यिज्वयाच्वन । “ धात्थें हे नकल याये सःह्य
 मिसा खःका वाः, थःम्हेस्यां स्यानाः अऊ संगु गय् स्त्रः । धात्थें वैंत जूगु

थौंया दुने-

(२९)

थे' । " भाःत सिनां सु मिसा अथे मजुइ । मनूतय् म्हुतु नं गय् तक
जुइयः मस्यु । चन तताःजुं थज्याःगु खं ताःसा व कं गय् ज्वी ! पोस्ट-
मार्टनया लिसः वल । बिष दुगु अय्लाखं सिइगु धैगु । शंकाया छोने कं
शंका जुल । फुकस्यां चन तताःजु जक खना च्वन, अय्लाः त्वंकूह्म ।
सकसियां म्हुतु छसः जुल " भाःत स्याइह्म मिसा ... , भाःत स्याइह्म
मिसा ! सजायें बी हे मा, बी हे माः ।" आखीरे सः चाकःछि थ्वल ।
सी उथे यायेगु ज्या छगू नि सिधयेकल । उथे यायेगु सिधयेकाः चन तताःजुया
चूरी तछ्याःगु ह्लात्ती न्यवलं थाय्काल । थःगु ह्लात्ती न्यःवः खं खं चन
तताःजु अजू चाल । वंला थनया समाजयात वहे जक खना च्वन, 'यचुया
च्वंगु सर्गःयात त्वपू वइह्म सुपांय् ।" वैत यंकल । वं छुं मधासे ल्यू ल्यू
वना च्वन । सिर्फ वं वहे जक बिचाः यानाच्वन । "जि निर्दोष जुयाः गय्
पिहां वये, अले थ्व सुपांय्यात जि गय् चिइके । थ्व समाजयात गय् सत्य-
या लैपुइ मिखा कंके । "

यगाना चवंगु सिरपा

मांहा अपाय्चों ग्यानापु धकाः सिइकं नं मिराचा थों कन्हय् दुहां वइगु
ह्लापा लिपासिकें भचा लिहे बाः । न्ह्याक्व ह्लापां वये धकाः वं बिचाः याः
सां गय् गय् लिहे बाइगु । धार्थें वैंत वया मामं ब्वः मबिउगु धंगु दि हे मडु ।
तर मिराचित थ्व सिर्फ मचा ह्यितेगु थें जुइ धुंकल । गबलें पासायाथाय्
वना धाइगु, गबलें क्लास काःगु भचा लिबाक तक काल धाइगु । थथे हे
यानाः वं मांहासित छलय् याना च्वन । बौहा नवाइहा हे मखु ।

आखिर ब्वः बिइहा ला मांहा जक । छकः निकः ब्वः बिइगु स्वये
बलेला वं कना हे व्छय्ला धंगु नं बिचाः याइ । आखीर वं वया मांयात
थःगु खँ कनेगु नं गय् यानाः ? वया मां ... ! सिलकिला सँ ज्वनाः
फातापाता याइ । कनेगु नं गय् यानाः हानं मकनां नं छुयाये । छन्हुला ...
... ! वैंत छुयाये ... छुयाये । वं मकनेगु हे बिचालं ह्लापां हे वया पासा-
पि सकसितं धैतये धुंकल, थ्व खँ छेंय् स्वैंतं धायेमते धकाः । अऊ तक नं
वया मां बौ नं पत्ता हे मडुनि व लिबाक वंगुया खँ । दु वैंके हे ... !

थों नं मिराचा छें वःगु भचा लि हे बात । अकें वया ख्वालय् स्याः

भयं भयं बिया च्वांगु दु । ग्याग्यां लाकां त्वःताः व भौया पलाखं थाहां
वन । तर स्वाहानेय् लाक्क हे मांह्य नपलात ध्वदुक । मिराचा थारा
न्हुल । वया ह्वाः हि बुला तःगु थे ह्याउंसे च्वन । नमवाः वं । छुयाये
छुयाये वंत । ह्वाः छपातं च्वांति जाल । मिराचिया ह्वाः, ल्हातय् लाकां
अले सफू स्वस्थं मांह्य ला तमं मि जुल । ह्वाः थपाय्पाः । जि हे मजिल
धेगु बिचाः यानाः मांह्य नाप नमवासे थाहां वनेत स्वःह्य मिराचित
स्वाहानेय् पनाः मांह्ये स्यां हकल ।

“ महारानी थौं सु पासायाथाय् लय् ? ”

मिराचां मांहेसिया न्ह्यसःया लिसः मझू । लिसः बिइगु नं वैंके छु
दु धकाः । लिसः मवयेवं मांह्य ऊं ततः ततः सलं हाला हल ।

“ भिपिला छिपि ..., बेस्या जुइ माःसे वःपि ! हुं सुयाथाय् वने
मासे वः । ” मिराचा मौन । सः ऊं ततः सः जुया वल-

“ थौं छत्त दक्क पुरपक्ष मयासे थ्व स्वाहाने थकाल धाःसा जितः मां
धाये मते । छं दः छु खना । छकः मखु निकः मखु, त्तिह्ति धैथें अपाय्च्वं ब्वः-
बिया च्वनागुया पलेसा बिया च्वनागुला ? छिमि बौ सोफा जुयाः मखुला
थपाय्च्वं हेपय् याना हःगु । ” सः भचा चिसः जुल, अयनं म्हुतु प्वाः तिउगु
मखुनि । हालां तुं च्वन ।

“ अपाय्धिकःह्य स्व ... ! छाःगु नंगय् ..., बहनी .. बहनी
तक । बिया छये न्याःका । भचा डर नं दयेमाःनि । वला उलिग्यं
थुलिग्यं मदुका । धैच्वनेगु हाला च्वनेगु खुला हे जक खः, अले थः थम्हं
भोगय् पाये माली बलय् सिइका । भाःतया छयेय् माजु बाःजु नाप ह्वने
माली बलय् सिइका, आः ला छु । ”

भाःतया नां काये मात्रं मिराचां ह्य छकः चिक मिकल । गथे गथे
थें ताल । धाधां मिराचिया बौ नं दुहां वल-

“ पिनें नितें ताये दु, छु हाला चवनागु” नाइसे चवंगु सलं बौम्हेस्यां
धाल ।

“अये जुयाःला म्ह्याय्या बानि बांलाना वःगु, न्ह्याबलें दुहां वेगु
लिबाः । गबलें पासापिन्याय्, गबलें गन, छगू त्वहः तया चवनीगु... ।”
मांम्हेस्यां बौह्य पाखे स्वयाः न्यंकल ।

“म्वाःल ..., थ्व छेँय् शान्ति धैगु हे मदये धुंकल । न्ह्याबलें कचकच
कचकच । का म्वाःल हाला चवने, कल्लय् सनिबार गनं वनेगु मखु ।”
म्ह्याय्यात न्यंकाः बौह्य थाहां वन । मांह्य त्वालां स्वःह्य स्वयां तुं चवन ।
थाहां वंफि वन ।

मिराचा थःगु व्वथाय् वन । मत च्याकल । सफू भ्याग्राक्क धायेक
टेबुलय् वान्छत । वं शशीचित छकः मन मनं व्वःबिल । “वं जिद्दि मयाःगु
जूसा थपाय्चवं लिबाइ हे मखुगु । रामायण न्यने मालीगु हे मखुगु । छेँ
यंकाः, ह्माः धयां हे स्वरे, ह्लाः ज्वनाः त्वःतूगु हे मखु । म्वाःलका वं
धालकि ला सलं वान्याये थें !” थज्याःगु बिचाः याना च्वंह्य मिराचा
वया किजा वयाः जा नःवा धकाः सःतूगु सलं थारा न्हुल । तर लिसः-
तम्बः पहलं “मयः” धया व्वत । हाला चवने ठिक मतायाः किजाह्य न नि
मवासे लुकु लुकु थाहां वन । वनेवं मिराचां लुखा ध्याम्म धायेक तित ।
वैत अने तनेगु बिचालं घय्पुल । कल्लय् गय् यानाः पिहां वनेगु ? कल्लय्
ला मवंसें मज्यू । मखु... मखु न्ह्याथे यानाःसां वने हे माली । हानं वनेगु
नं गय् यानाः ? न्ह्यासःया छःने न्ह्यासः छचिन । वं वनेगु लेंपु हे मखन ।

यगाना च्वंगु सिरपा

वं बिचा: नं यात स्वाय्से छक: धइ हे व्छये, अन्तय् थ्यने हे धुं कुगु खं,
 छु धाइ वहे ला ख: । हानं... उखुनु थें तालं ग्वया तैत:सा छुयाये !
 उखुनुयागु तं हे व्वमला:नि थें च्वं हानं थज्या:गु खँ धायेबलय् ! बरु
 मकंसा हे बेस । मौकाय् लाका: ...बरु याकनं हे लिहां वयेका । छाय्
 हानं सीका च्वनेगु, उलिमछि ला ऋङ्ग: लायेधुन, अन्तय् वया: छाय्... ।
 स्वाय्से कने हे मखु, जूगु जुइ । वैत छुयाये... छुयाये । वं बिचा:या ह्वा:पा:
 पुल पा: हिहिउं, तर छपा: हे त्व:गु मखु । अयाय्धंगु मेहेनत ब्यर्थ जुइथें
 वं ताल । व मन मनं सुकुसुकु खल । सुनानं खंसा हायेके थें धा नं धाइ
 वैत “भस्त्रा जुइ न्ह्य: हे ह्वये सल धका: ।” तर अन सुं हे मडु । छपा:
 क्पिपा-वैगु हे । अले क्यालेण्डर, अनं प्यखेरं अङ्ग: । ऊया:-धकिनं छाय्पिया
 च्वंगु दु । सुनानं खनी भनं ग्याये स्वा: । वैगु सुकुसुकु ख्व:स:पा ह:पा:
 बिइपि तकं मडु । सिर्फं वैगु क्पिपां वैत हे जक स्वया च्वन त्वालां,
 हिस्पाये थें । थ: थह्वां तुं ह:पा: बिया: ह्वयेगु दिकल । छकलं मत स्यात ।
 व्वथा छकुतिं छिउंसे च्वन । मिराचां न्ह्य: वयेकेत सन तर ब्यर्थ, वं न्ह्य:
 वयेके मफु । च्वं च्वं थे च्वने मछू चुकय् नं शून्य जुइ धुं कल । स्वैगुं
 छेय् मतया ज: तकं मडु ।

“ताङ्ग... ताङ्ग...” किंनिता: था:गु घडीया सलं मिराया मनय् नं
 ताङ्ग ताङ्ग थात । वैत वहे पीरं कया च्वंगु दु, कन्हेया... ? आ:ला जि
 हे मजिल धका: वं जवरजस्ति मिखा तिसित । अय्न् न्ह्य: मव: वया ।
 छुयाये छुयाये वैत । मनय् खँ लू लिसे व हिइमिइ चाया वइ । पयतुना
 च्वंह्वा व जुख्क दन । इरु थिरु जुल । थुखें उखें, उखें थुखें । दनी फेतुइ ।
 तत:सकं हाले मासे वै । तर हाली मखु । थुखें उखें उखें थुखे ससं वया

गुगु इलय् न्ह्याः वल थें मस्यू । वंहे मचाः । चिर चिर व वचाः वचाः
चखुं व वचःया थःगु हे भासं छने गात दें दें धंगु सन्देश न्यनाः फुकदन,
न्ह्याःयात छखे वान्छवयाः । निभाः सकभनं थिइ धुंकल । अयनं मिराचा
दंगु मखुनि । ह्वापा लिपा जूसा मिरां थःगु ज्या सिधयेके धुंकीगु तर
थौं..., आतलें मदनि। छाया .. छाया । सखे म्हेगः वः बियागुलि। ह्वापा
नं थथे हे व्व बिया चवनागु खः, तर थौं थें मजू । मांहेसिया मत्ती अने तनेगु
खँ लुया वल । फुकस्या मत्ती संका भय्बिल । किजाम्हेस्यां खापा ध्यार
ध्यार यानाः संकल तर मिराचा ला न्ह्याल्य मस्त । मदं लिसे बौम्ह
ग्याता वल । उखुनु ववथाय् यगानाः सिना च्वंगु धाःगु, धँय् स्यायेगु
वातः नयाः सिना च्वन धाःगु कस कस लुमंकल । लिपा तसकं ध्यार
ध्यार यायां “मिरा तता... मिरा तता” धाःगु सलं मिरां कसङ्ग न्ह्यालं
चायेकल । पिने दन्न निभाः त्वये धुंकल । हथापथासं खापा चाय्कः वने
त्यन । वंगु मिखा म्हेय् लात । म्हे स्वस्वं थःहे मछाल । मे न्ह्याल । हथासं
वनाः लं फित । खापा चायेकल । लुखाय् जाः छेँया परिवारं ।
फुकसिया मिखा व पाखे । मांहेस्यां हके थें धाल—

“महारानी, आःतले छने मगाःनिला ?”

मिरां लिसः मस्यू ।

“जिमितला गयागु धन्दा जूगु आतलें मदनाः” बौम्हेस्यां मांहेसिगु खँय्
विरोध थें यानाः धाल । भाःतया खँ न्यनाः मांम्ह लुकुलुकु अनं त्वःतावन ।
मिराचा नं बौयात छकः पुलुक स्वयाः मांया ल्यू ल्यू वन ।

सुथया ज्या सिधयेकल मिरां । जा नयेगु नं सिधल । छिछताः थाये
धुंकल । भारा सिला च्वम्ह मिराचिया मन हथाय् चाः । वं थौं ह्वापां

यगाना च्वंगु सिरपा

(३५)

हे थ्यंकः वये धकाः बचं बिउगु तर व आतले थन हे तिनि । वने हे फे मखुत धकाः नं विचाः यात । छकःला वं थः मां खनाः तं नं पिकाल । थपाय् च्वं नं जेलय् कुना तयेथे याना तयेगु धैगु नं दुला । गनं छकः वने मज्यू, जात्रा न्याये धुंकिइ केशरीचा थे सना जूगु जूसा छु जक याये धुंकल जुइ । धात्थे इमिहे स्वतन्त्र दु । याकः म्हाय्... । म्हायासं म्हागु इलय् वंसां ज्यू । म्हाम्ह नाप चाहूसां ज्यू । तर जि... ! जि नं याकः म्हाय्... अय्ने प्याखं छकः स्वःवने, मस्वयागु यक्व दत धालकिला छिपि थे प्याखं स्वये माःपि सुं हे मडु धकाः व्वः बिइ धुंकी । छु याये... ।

म्हाय्म्ह भारा सिला च्वंगु खनाः छेँ पिवाः तयेथे यानाः मांम्हेस्यां मिराचित धाल “जि पाजुपिन्थाय् छकः वना वये, भाइचा पिने म्हिता च्वंगु दै ; जि छ्वया हये” धयाःलि मांम्ह पिहां वन । बौम्हला ह्वाचः हे पसलय् वने धुंकल । मिराचिया मनं हः धकाः नकतिनि धाल । भारा-भिरा याकनं हे च्वलाः समाः यायेत म्हाज्यात । किजाम्ह थ्यंकः वल । तताम्हेसिया समाः याना च्वंगु खनाः किजाम्हेस्यां न्यन-

“मिरा तता गन वने त्यनागु ? मांनं दः पिवाः च्वं धकाः छ्वया हःगु जिला छन्त गनं छ्वये मखु ।”

किजाम्हेसिया खेँ न्यनाः व छकः ह्लिल । किजाम्हेसित हेकेत छु मानि वैत । छमो धिबा बियाः “याकनं हे वये, मां सवःनि बलय् हे वये” धकाः हेकाः होकाः ताःचा किजायात बियाः व फुत्के जुल । किजाम्ह दङ्ग छमो धिबा बिया थकूगुलि । वं बिरोध यायेगु नं गथे !

हथाय् चायाः मिराचा स्कूलय् सवंसे सभागृहलय् हे वन । सकलें थ्यने

धुंकल खनि । फुकस्यां वैत हे ब्वःबिल । दकले ह्वापांगु पाः हे वैगु जुया च्वन । हथाहथासं थःगु पुना वःगु लं त्वःताः प्याखंमोया लं फित । लं फिइवं मिराचिया ह्वाः गाक्कं हे पात । प्याखं लहुइगु पाः बल । वैगु प्याखं धात्थे हे बांलाः । सकसिया म्हुतुं तारिफ मिराचिया प्याखंया । धाधां प्याखं सिघल । ह्वापांगु सिरपा मिरां हे त्याकल । मिराया ह्वाः चक्कन । अय्नं वया मनय् धौ बजि वाला च्वंगु दु । “जिमि मां आः छाय् तंचाइ । व लय्ताइ । धात्थे लय्ताइ । हानं जिमि बाः । गज्याःगु लय्ताइ । गय् ब्वः बिइ थौंला स्वहे स्वयेनि । ” फुकस्यां वैतहे हेहे भुं वल । गुम्हं सिरपा स्वयेगुली, गुम्हं भितुना देछायेगुली ।

द्यो छिउंया वल । द्यो छिउंलिसे वया नुगः भाराभारा मिना वल । हानं... ! फुकक छेय् छेय् लिहां वन । मिराचिया पासापि नं सकलें वने धुंकल खनि । वैत छुयाये छुयाये जुल । याकःचा हे वये धकाः स्वःह्य मिराचित मास्टरतय्सं छ्वया महः । ख नं खः, बहनी जुइ धुंकल । याकःचा मिसा मचा यात गथे छ्वयेगु । मिराचित मिजंहा छह्य पासा बियाः तयेके हल । वया च्वंहा मिराचिया पलाः थातय् मलाः । मनय् खँ ह्वाः । मिराचा छह्य अपरिचित मिजंहा नाप वया च्वंगु अले मिराचिया ह्वातय् प्वः छप्वः नं खन वया मांम्हं तापाकं निसें । वैगु हे प्रतिक्षाय् ऊयालय् च्वनाः लँपु स्वया च्वंगु । वैगु तंया ज्वालामुखि दना च्वंगु आः मखुत ऊं नापं छह्य मिजं खं बलय्ला वया तं दुगंछि जुल । खनेबंहे ऊयाः त्वःताः दुइह... रं क्वहाँ वल । लुछाय् तक्क धायेक दित । मिराचा नं ऊं ऊं न्ह्याःवया च्वन । लुछाय् मांहा खंबलय् वया तुति थातय् मलाये धुंकल । छकलं वं ह्वाचःयागु बिचाः लुमंकल ।

यगाना च्वंगु सिरपा

तर... छुयाये । बने हे माः छैय् । लुखा क्वसं थ्यन । मांह्य नाप ख्वाः
 चू लायेवं मिरां ख्वाः क्वछुकल । तर क्वस्वयेवं तनीगु तं मखु वया मांया ।
 तंया ज्वालामुखि बिस्फोट जुल—

“बेस्या जुइमाःसे वःह्य ..., ह्यिगः अपाय्चवः धयां । खः, आःला
 मिजं पासा नाप जुइनं सल खला । जि उछुनु निसें हे स्यू छंगु तालबाल ।
 फासँ..., थौं नं निसें हे... ! सु नाप वया व नाप हे... !” धयाःलि
 खापा ध्याम्म तिनाः थाहां वन । मिराचाला वाताहाँ । छुकलं हे वया
 ख्वा.या उन हिल । मिजंहेस्यां छुं नं धायेमफु मांम्हेसित, सिर्फ त्वालां
 लातां केरा स्वयेथें जक स्वया च्वन । वं थय्क मिखा व्वल मिरा पाखे ।
 मिराया मिखां मोति थें जाःगु ख्वबि हाया च्वन तिकि... तिकि सिरपाया
 छःनेसं ।

(‘जः’ दँ पौया त्याः ७ स पिदंगु)

कुकुल्यां कू

“कुकुल्यां कू... कुकुल्यां कू...” नकतिनि नकतिनि न्ह्यलं चायेकाः
न्वंगःतय्सं सः थ्वयेका च्वन । चाकःछि हे सः छचिना वल । छसः
निसः... ! वयां ल्यू व वयां ल्यू व । अऊऊ नं छः नलं तर्कं खने दुगु
मखुनि । वातावरण हे ग्यानापुसे च्वं । खिउँसे स्वः स्वः थाय् । त्वइसे
च्वन धकाः दनांला खिउँसे हे च्वंनि । गनं धकाः जः छम्हू पिज्वःगु मदु ।
याकःचा दनेला, छनेला । छुं धाये मफुत । आसेनि धैथें मत्ती तयाः
लासाय् तुं छकः ग्वतुला । फांगा फाया । म्हिगः थें थौं चिकु मजूगुलिं
फांगा म्हुय् तयेवं तांनो चाया वल । म्हु छम्हं जारा जारा क्वाना वल ।
छवाः छपातं च.ति जाल । फांगा छखे थ्यंक वान्छ्वया । फांगा मफासे भचा
तक सुम्क हे च्वना । सः थ्वया च्वंगु छूगु हे मखु । “कुकुल्यां कू... कुकु-
ल्यां कू” । सः वःलिसे वातावरण नं कं हाला हःथें च्वन । उखें काइथें
थुखें काइथें । चाकःछि मिखा छकः ब्वया । शून्यगु कोथाय् मात्र थः । छुं
हे मदुगु कोथाया दुर्दशा खँ खं जि थः हे मछाल । कोथायात छवाः तर्कं
क्यने मछाला पुसे च्वना वन । छ्यातां च्वंगु ऊयाः, खापाया नाम्

सिर्फ छबः धकिं । न्हाय्कं तज्याना चवंगु दराज । स्व स्व हे छवाः
 कोछुइ माःथें चवं । अले थः हे चवना चवनागु लासा । नां जकया लासा ।
 स्वया चवनाह्य जि इकुथें चवना वल । थ्व गथे जूगु जि छुं मचाल ।
 बिचाः यानाह्य जि थारा न्हल । गज्याःगु ग्यानापुसे चवंगु सः “वल...
 वल... । का...का . का । ” छह्य मिसाया सः “उखें वन...उखें दन ।
 का ..का उखे ! ” सु वल सु वल । जितःला छुयाये छुयाये जुल । दनाः
 ऊयालं ववस्वयेला धैगु मत्ती वल । छखें ग्याना वल । छकः ग्वनुलाः हे
 मिखा चाकःछि वायेका । दने मलाःनि सः ततः सः जुया वल । उखें नं
 हाला हल, थुखें नं हाला हल । थपाय्चवं हाला हसेलि छकः स्वये हे
 माली धैगु बिचाः यानाः दना । परसि चवः मिलय् याना । ऊयाः
 पाखे वना । चुकय् मिखा व्वया । छगू हुलं जाया चवन । वं वैंके न्याना
 चवन, वं वैंके । मानो इमिसं नं मस्यू थें चवं, सु वल सु वल । नशसा
 वं वैंके वं वैंके थये न्यना चवने माःगु हे खें मखु । कालाकुलु सः अऊक
 मछूनि । गुहां ऊयालय् चवनाः खें सयेका चवन, गुहां लुखाय् चवनाः ।
 इमिके नं ग्याः भय् बिया चवंगु दु धैगु छ्वालं स्पष्ट याना चवन । ‘अय्’,
 धैथें जि हानं लासाय् ग्वारतू वया । छः तुयूगुला खहे मखुनि । नगुत खने
 हे दनि । लासाय् चवना चवनाम्हेसिया छुयाये छुयाये । खें ह्वाय्पिं सुं दुगु
 मखु, याकःचा । छकः निकःला दिक्क नं चाया वः । लुमं लुमं नुगः पिइसे
 चवना वः । नुगः मछिना वः । आः हे सिना वनेला धैथें जुया वः । तर
 वैगु वहे बचं नं यानाः जि थौं तले म्वाना चवना तिनि । वैगु प्रतिज्ञा
 पूवकेंत म्वना चवना तिनि । जि म्वाना चवनागु अर्थ हे व वइ तिनि । व
 छाय् मवइ । वं छाय् थःगु कर्तव्य पूमवंकी । वं याये मफुसां वया चिं जि

बुइके मानिम्ह कायनं याइ । छाये मयाइ । वैत बुसां निसे हे वया बौया
 इच्छा साकार यायेत धवाँय् ज्वंके तिनि । तुपः ज्वंके मानि । तर ... ।
 जि निरासय् छकलं हिल । म्हाय् बूसा ... । वं गय् तुपः ज्वनी । हानं
 लिपा काय् गय् दयेकेगु । व वंम्हला वनका । यंकलका । आः त्वःता हैला
 महैलातिनि । त्वःताहे हःसा हानं दयेकेका काय् ... । तर... महःसा ! उखुनु
 हे जन्म कैद धाःगु । उफ् ... जन्म कैद ! जन्म कैद धाःसां छन्हुला गय्
 पिहां वये मखनी । छन्हुला व सिखः गय् चमबुइ । व गय् पिहां मवइ ।
 पिहां हे मवःसाला म्वाःलका । व म्हाय् ... । व म्हाय्यात नं जि
 स्यने । छाये मस्यने । स्यनकि मसइ धैगु छु दु । न्हागुं सइ । अयनं
 जि काय् हे बुइकेमाः । जि काय् हे बुइके । व वने न्ह्यः धया नं थकूगु
 खः “ काय् ... खंला ... काय् ! ” अले जि ... ? मिखां खबि तिकि
 नंकाः छयं जक ल्हुकु ल्हुकु संका च्वनागु । अऊर जि वैत वने न्ह्यः छता
 निता धाये माःसे वःगु खँ तकं धाये मखन । भचा खँ ल्हाय् धकाः धयां ।
 ज्वनकिला ज्वन का । अथे याये धैगु नं दैला, न्यवः न्ह्याकाः । वं मनू
 स्याःगु मडु ! सुयां धिबा खुया हःगु मडु । अऊर धाये, स्वैतं स्यंकूगु
 मडु ! देया छुं मस्यूपि लाता पाकःतय्त नवाकेगु कुतः यात नं अपराध
 धकाः भाःप्युसा दे अले देया बिकास गनं जुइ ? गन बिकास बिकास धकाः
 सः थवया च्वंगु इलय् स्वैतं विकास याये मडुसा व बिकासयात गय् बिकास
 धायेगु ! तर बिकास स्वतन्त्र मडुसां जि बिकासया लँपुइ व्छये व्छये जि
 काय्यात । थन खबिया पत्साय् न्हिला पिदंकेगु बिकास याये । ग्व मनूत
 नं गय् धाये ग्व ! जिगु मत्ती लुया वया च्वंगु खंग्वःत जि हे मथू थें च्वना
 वल । खँया छःने खँ छतलसे दक्व ल्वःमना वना च्वन । जिला होसय्
 कुकुल्यां कू

मदु थे च्वना बल ।

छः नलं खनेदत । मजिल धैथें मत्ती तयाः दना । बसि बँ पुइ हे माल । म्ह गरखेसे च्वं । अयसां छुयाये दने हे माः । मेपिं सुं दुगु मखु । दुगु जूसा याइनि धकाः सुम्क च्वंसां ज्यगु खः, तर ... । मयासे मगाः । मदसे मगाः । तुफि कयाः छघलि पाखे ववहां वना । खापा चायेका । थःगु छेँ गिछिया लें तक बपुना । धू नं छफि दयेक । गनं जक धू वःगु काः ! पिने पुइपिसं नं छकः धकाः पुना वनीगु मखु । हाःसा हेपय याये थें ततः सलं हाली । पहः हे अन्याःपिं छुयाये ! छसीकथं वँपुना । लाछि, लुखा, छघलि ! छघली बँ पुना च्वनाम्ह जि अंगः थें सालिक जुयाः ठिङ्ग च्वना च्वंम्ह मनू खनाः थार न्हल । जिगु ल्हातिं तुफि कुतुं वंगु जितुं मचाल । जिगु ख्वाः छपातं चःति चःति जुल । जिगु म्ह हे मदुला थें जुल । तुति पयार खत । व मनूया ख्वाः स्वया च्वनाम्ह जि त्वालां अले वैगु मिखा नं जि पाखे त्वालां । जि ग्याना बल । तिसलं हाले माःसे बल । तर सः पिमज्वः । जि लाति थें हे जुल । मे चाना तःम्ह थें जुल । छम्ह अपरिचित मनू जिगु न्ह्योने दना च्वन नं जि हाले मफु । वैगु ख्वाः । म्ह । उफ् । ख्वाः ग्यानापुसे च्वं । ख्वाः छपातं दारी । वैगु ख्वाः स्व स्वं जिगु न्हाय्पनय् सः थ्वत, वहे न्हाचःया सः “ बल...बल ! का ... का !! ” सखे न्हाचः बल धाःगु थ्वहे बल धाःगुला । “ खुँ बल ... खुँ बल । ” हानं गय् थ्व थन थ्यं बल । खापा तिना तयागु दु । चुकू तया तैगु दु, गल्लाक । गय् बल धाये ! तलं बल धाये । तलय् नं जस्ता तया वयागु म्हिगः । गय् थ्यन । बिचाः दासि वया च्वन । अयनं जि निर्जिव थें जुइ धुंकल । व थन हे तिनि । जितः हे जक स्वया च्वन

तिनि । दना च्वंम्ह च्वनंतुं । इकिधिकि तकं मसं । हानं बिस्सु नं वंगु मखु । यदि व खुं खःसा जि खनाः बिस्सु वने माःम्ह खः । तर व । सायद व खुं अबस्य नं खइ मखु । खुं खःसा ... । खइ मखु । जि वैत त्वालां स्वया हे च्वना तिनि अपरिव्रितयात परिचित यायेथें ! जिगु ख्वाः स्वस्वं वं खःथें मखुथें मुसुहुं न्हिला हल । वैगु न्हिलायात जि नं बच्चि ग्याःपहः अले बच्चि न्हिलासू तयाः क्यना । अथें सः तये फुगुला खहे मखु । जिगु ख्वाः स्वस्वं वं नवाना हल ।

“ ग्याना दिइम्बाः पीत, जि खुं मखु ! जि खुं मखु ? बर छम्ह कैदि खः । खुंया अपराधय् जेलय् च्वनाः बिस्सु वयाम्ह छम्ह आराधि ।”

वैगु खँ न्यनाः जितः गय् याये, गय् याये थें जुल । अयनं वैगु सःयात लिसः त्रिइमाःसे वल । जि भवा मग्याये धुन । जिगु म्हुतुं मचायेक खँगवः पिज्वल ।

“ छि जेलं बिस्सु वया दीम्ह अपराधि ! थन ... ! बिस्सु वया दियागु ? ” जिगु खँ न्यनाः व छकः त्वालां च्वन । नवायेत स्वल । नमवाः । छकः फुसुका तल । थःगु दान्ही छकः ह्लातं मिलेयात । फेतुइ ज्यूला धकाः सः तयाःलि सिपूचाय् फेतुल । जि दना च्वनाम्ह अथें हे । फेतुना च्वंम्ह वैगु मिखाय् ख्वबि लः लः धाल । नवायेत वं स्वल । तर हःहः पंथें वैत जूगु जि स्पष्ट थुल । वैगु थज्याःगु पहः खनाः जि सः तना-

“ छुं धायेगु दुसा धँदिसँ । ”

जिगु सःया लिसलय् वं नवात- ‘सः तयेगु यक्व दु तर गनं व सः मखुथाय् लाइभनं ग्याः । छाय्कि जि खुं, समाजं खुं धकाः भाःपी धुकूम्ह । तर पीत समाजं जितः खुं धाःसां, जि धाये जितः तुं थें खुं

कुकुल्यां कू

(४३)

मखु । जि गय् खु धाये ! जि खुयागु मडु । बःर थःगु इज्जतया मू
जक सायेके त्यनागु खः । तर व मू सायेके मलाव हे जि खु जुल सकस्यां
मिखाय् पीत । ” जि वैत म्हमस्यू, अय् न वं थःगु बाखं खःथें मखुथें
चवंक कना हःगु खनाः जिके बिचाः वल । जि वैत म्हमस्यूसां वं जितः
म्हसीमाः । नत्र वं जितः पीत धायेमाःगु छाय् ? वया पीत जि गथे जुल ?
म्हमस्यूसां पीत धाइला ? गय् धाइ ? हानं याकःचा मिसा दुथाय् वये
छाःगु गय् ? छकःला जितः ग्यासैं न वल । सू सु । म्हमस्यू । हानं सुथ
न्हापां .. छचली च्वनाः । जःलाखःलां खंसा छु धाइ का । भाःत छेंय्
मदयेवं त्यवः काये धुंकल धकाः मधाइला का ! हानं मेगु खँ मत्ती लुया
वल । जःलाखःला ! धाइपिनि म्हुनु प्वाः गनं तिके फइ ? खःसां च्यः
मखुसां च्यः यायेत स्वैपि जक । थःगु मन स्वच्छ जूसा स्वच्छ का !
न्हाम्हेस्यां न्हागु धायेके ब्यु । जि हानं वैंके न्हासः तया-

“ छि गय् थन चुक् तया तै थाय् थन ? ”

जिगु न्हासः न्यनाः व भचा अकमक जुल । वं अँ अँ जक धयाः खें
त्वाथलाः मेगु खँ पाखे यंकल । जि न्यनागु न्हासःया लिसः मब्यूगु खनाः
जि भचा सुम्क च्वनाः मेगु न्हासः तये त्यना व खु छाय् जुल । सखे
थुकिया नं लिसः मबीला धैयें मती वल । अय् नं जि मय्पते च्वने मफुत,
न्यहे न्यना-

“ छि जेलं बिस्यु वयाम्ह हँ ! हानं छि थः खु मखु धाल, जिला छुं
हे मथू ! ” जिगु सःया ल्यू वं छचं ल्हना हल । छकः जितः स्वल अले
नवाना हल छेलीया थामय् ल्हाः ततं - ‘ जि खु मखु, तर समाजया

मिखाय जि खु खः ! अऊर लुमनि व थाय् व ई ! वया मिखाय वंगु
पुलांगु बाखंत छसीकथं नवाःकिपा ऊवाता जुयाः दं बल ।

‘फिप्यदें दुःम्ह म्हाय् ! खनेव गज्याःगु लय्ताःगु । वंगु लागी छुं
न्याना हलला धकाः । तर फुस्तु छुं मज्जसे वनागु खनाः वया खवाः सुकू
गन । वयागु खवाः खनाः छुयाये छुयाये जुल । नुगलय् दुगु मंछि मंछिगु
खंत सुचुकी । अथें जुइ । नुगलय् खं पाय् पाय् दुसां स्वैतं कनी मखु ।
नुगलय् हे कय्कुंका तइ । कलाःम्ह अऊर नं छें दुथ्यंगु मखुनि । छः
खिउँसे चवनीन । न्हाबलें काजीबाःपिन्थाय् ज्या याना वइम्ह । तर थौं
आतलें मथ्यनि । ज्या नं थाकु थें च्वं । दक्व ज्या वैत हे याकीगु हँ ।
छकः अय्क धकाः सुनानं ग्वाहाली मयाः हँ । सारा छेंया हामा जुयाः
चवनेमाःम्ह । काजीबाःया दतंकतं निम्ह त्यासेपि म्हाय्पि जक । मांम्ह
दुगु मखु, दक्व ज्या मांथें वं हे याये माः । छम्हला बिया नं ब्छये त्यये
धुंकल । अय्त्तं काजीबाःया ह्थाय् मचाःनि । आखः हे ब्वंके मगाःनि
धकाः । ख नं खः छु धन्दा, इमिके धिबा मदुगु मखु । न्हाम्हेस्यांसां
काइ । तर जिमि म्हाय् सुनां मकाइ धकाः ग्यायेमाः । मांम्ह मवःलिसे
धन्दा जुया बल । सले थौं ज्या यक्व दुला ! म्हीगः म्हीग ला न्हापां हे
थ्यनीगु । मन च्वें हे मच्चं । छर्खेंता तं नं पिहां वल । थज्याःगु ज्या
धैगु जन्मय् हे याके स्वाःलेमा धैथें जुल । याकेला जितः माःसे मवल ।
तर मयाकां छुयाये । याकःचा जिगु कमाइतं म्हुनु चूलाके थाकुल । अले
मयाकां छुयाये । याः वने स्वाःल धकाः उखुनु धैगु नं खः । मानय्
मजू । मानय् नं व गय् जुइ । स्व स्व खंक थां लाये माली । अपाय्सकं

ज्या याना च्वनं, उखुनु गज्याःगु काजीबानं बःबिल धकाः कं वःबलय्
 मिखां हे छुं मखंगु । तर छुयाये । तुति तःलय् तिनि । सुम्क जुल ।
 बिचालय् दुवाला च्वनाम्ह जि मांम्ह वःगु तकं मताः लिपा तिनि मचा
 वयाः “ यःबाः मां वल मां ” धाःगु सलं कसङ्ग वन । मिखा छकः पिया ।
 त्यानुसे च्वं । जि थःगु हे थासय् । व तुचि वयाः छुकुः जितः स्वल ।
 जिगु पहः खनाः वं न्यन-

“ म्ह सुख मदुथें च्वं । छाय् कोके जुया दियागु ? ज्या दायेका
 हयेला ? ”

जिगु न्हाय्पनय् वैगु खँ छप्तिहे दुहां मव । बरु जि वंके वहे खं जक
 न्यने माःसे वया च्वन । “ छ छाय् लिबात । अऊर थबाय् थबाय् तक ।
 छेय् छकःला दुस्वयेमाः, याकःचा मचायात तयाः । ” म्हुतुइ वये धुंकूगु
 खँयात अथें घुतुकाः भचा तक सुम्क हे च्वना । वयागु न्हासःया लिसः नं
 अथें हे जुल । जि नमवासे सुम्क च्वना च्वनागु खनाः वं नवाना हल-

“ छुयाये म्हाः म्हाः धयां हे वसः महिसें मगात । लं दक्कव हाकुसे
 च्वं हें ! का म्वालका धकाः हियां हानं हिइ सिधयेकाः वसः दुकया च्वनां
 बसुन्धरां इष्टि छकः नं याना थकि धकाः कर यात । आःला म्हाहे म्हाल
 धकाः धयां हे मज्यू । कन्हे न्हापां वयाः याना बिइ धकाः धयां हे मज्यू ।
 कन्हे न्हापां पिहां वने माः धकाः जिदि यानाः ... । कायागु ताउ
 जालला ? ” थुलि धयाः व दित । वैगु खँ न्यनाः मि भचा शान्त जुल ।
 नये पित्याःगु तोडला अऊर दनि । “ का याकनं जानि थू हूँ ” धकाः
 धयाः जि हानं थःगु हे थासय् तुं वया ।

जा नया चवनापि जिपि । जा नया चवना बल्य जिमि म्हायनं खःथें
मखुथें च्वंक लं नं मन्त धकाः खें छुत । वैगु खें न्यनाः जितः छुयाये छुयाये
जुल । लं न्याना बिइत धिबा गन कायेगु ? ध्वाः चूलाकेतला धौ धौ !
जिगु ख्वाः स्वयाः मांम्हेस्यां मचायात धाल-

“ अँ ... मैं छन्त बसुन्धरा ततां लं बिइ धाःगु । न्हगु हे बिइ हँ ! ”

मांम्हेसिया थज्याःगु खें न्यनाः म्हाय् लय् लय्ताल । आः हे वैत लं
दुगु थें ! लसतां भय् ब्यूगु सलं वं धाल- “ अय्सा धात्थें मां जि कन्हे
सुथ न्हापां काः वनेगु । जि याकःचा हे वनाः काः वनेगु ! ” म्हाय्या
ख्वाः स्वस्वं जितः हे मछालापुसे चवना बल । लं छपाः धकाः हाला च्वंगु
आः मखुत । जि ..., पुंकेँ फुगु मखु । न्हाबलें वहे जरावरी लनं जक
धुरे याका चवने माःगु । उफ् ... ! जा नये सिधल । क्वहां वया । न्ह्यः
मवः । बजां छचिलं साला । चिलं व हुखा छखे चिइका । म्हाय्ला न्ह्यः
बल धकाः न्हाचः हे छने धुंकल । मांम्ह बल्ल तलय्या ज्या सिधयेकाः
कुहां बल । गथे त्यानुल थें मस्यु, लासाय् वय्वं चातवात । त्यानं गथे
त्यामनुइ । न्हिच्छि गोरु जोतय् जुइ थें ज्या यायेमाः । आनन्दं छकः धकाः
चवने खंगु मखु । याउँक सासः तकं ल्हाये खंगु मखु । दंसां निसें ज्याया
ज्या । सुम्क चवना चवनेगु कर्म ज्वना वःगु मदुला सखे ! छकलं हे न्ह्यः
वयेकल वं ! तर जितः न्ह्यः वहे मवः । मनय् शान्ति जूसा धकाः याउँक
छने फइ । अशान्ति या अशान्ति । याउँक सासः धकाः ल्हाय् खंगु मखु ।
समस्याया समस्या । उखे मू पुला, थुखे मू पुला । न्ह्यः वहे मवः । म्ह
छम्हं चःति हे चःति जुल । खें लुमं लुमं म्ह पिइसे चवना बल । गुइलय्

न्ह्यः वल खः जि मचाः ।

मुथ जुल । मिखा निगलं चाल । छकः चाकःछि मिखा ब्वया । मांम्ह
नं मडु, म्हाय्म्ह नं मडु । निम्हं दने धुंकल । सखे मचा म्हिगःया खँ
लुमनाः काजीबाःपिन्थाय् वनला ! मस्यु । दना । खवाः सिला । धात्थें
मचाला लंया आसय् काजीबाःपिन्थाय् वने धुंकल । गज्याःगु इच्छा
मचाया ।

जिमि म्हाय् ताउ जाये धुंकल बंगु । अऊय् लिमथ्यंनि । न्हाचं
निसें वंम्ह । तनिइ धाये, अपाय्धिकःम्ह । वने सः, वये सः । खँ दक्कः
थुइ धुंकूम्ह गय् तनी । तंगुला खइ हे मखु । ज्या याका तल जुइका ।
वनकिला ज्या छगू कि छगू मयाकुसे त्वःती हे मखुपि । हानं लं बिइगु
धालकि याना च्वन जुइका । लाती थें न्याःम्ह, न्हागु धाःसां याइम्ह ।
वंगुला ताउ हे जाल । मचा व हे मवः । मांम्ह म्हं मफु धकाः बँ हे मवं ।
मचा मवः लिसे धन्दा जुया वल । ज्या वने त्यनाम्ह जि खँमखुत धँगु
बिचाः यानाः काजीबाः पाखे लँगु लाका । लुखा धवाखां चाः । सुरु सुरु
जि थाहां वना । “ काजीबाः ... काजीबाः ” धका सःता । सुनां नं छसः
धकाः मतः । हं धँगु लिसः मवयेवं जि ग्याना वल । थाहां वनेला मव-
नेला जुल । थन थ्यंक वये धुंकाः छाया लिहां वने धँगु मत्ती तयाः जि
थाहां वना । सुं मडु । वया म्हाय्पि नं मडु । छुयाये छुयाये जुल ।
सखे काजीबाः क्वथाय् च्वना च्वनला धँगु मत्ती वयाः काजीबाःया क्वथा
पाखे वना । लुखा मचाः । दुनें तिना तःगु थें च्वं । खःथें मखुथें च्वंक
काजीबाःया सः जिगु न्हाय्पनय् दुहां वल । सु नाप खँ त्हांना च्वंगु जुइ

धकाः लुखाया ताःचा व्हतं स्वया । ताःचा व्हतं स्वया च्वनाम्ह जि खग्रङ्ग
 हे जुल । थथे जुइ धैगु मत्ती तकं मडुगु । जुल । लं काःवने धकाः धंम्ह
 जि म्हाय् ! थःगु हे लं अपहरण याका च्वने माल । थःगु लं खुइके बी
 माल । गज्याःगु दृष्य जि स्वये माल । जि पियां पी मफुत । दुनेया प्याखं
 स्वये मफयाः अंगःत फुक्क वव वव छुना च्वन । धकित न्यानाः फर फर
 सना च्वन । जिमि म्हाय्या मिखां तिकि नंगु खबियात सहानुभूति बिया
 च्वन प्रत्येक यगाना च्वंगु क्यालेण्डरतसें । अबोध मचायात थथे यायेगु
 मत्ती गनं वल काजीबाःयाके ! वं नं थुइकेमाः, थः नं ल्यासेपि म्हाय्यापि
 दु धकाः । छेय् च्वंम्हेसित नं थज्याःगु अबस्थाय् हल मजुइला धैथें लुमना
 वल । खँ लुमं लुमं ख्वाः च्याना वल । काजीबाः लुमं लुमं ग्याना वल ।
 वयाये थवयाये मदया वल । दक्क बल पिकयाः खापा संका । तसकं
 संका । बल्ल खापा चाल । काजीबाःनं चायेकल । काजीबाः न्ह्यःने
 बयेवं छत्थुं प्यंका व्छया । वैगु म्हुनु छपातं ई फाना बिया । जिमि
 म्हाय् सुकु सुकु खबया च्वन । वैगु म्हय् न्हापायागु लं मडु । पुलांगु
 लंया पत्साय् न्हूगु लं । उफ् ... ! जिगु ल्हार्ति फुत्के जुइवं काजीबाः
 चिल्लाय् दनाः हाःगु सः तायेदत “खुँ वल ... खुँ वल ।” काजीबाःया
 सः तायेवं सकलें जःलाखःला थाहां वल । अऊर नं जि प्यंका काजीबाः
 यात । सकलें तलय् थ्यन । छम्ह निम्हेस्यां जितः दाः नं वल । काजीबाःया
 सः अऊर हे थवया च्वन तिनि । “खुँ बिस्पु बनी ज्वं ज्वं ।” दः काजी-
 बाःया खेय् बिश्वास यानाः ज्वन । जि हाला, थःगु यथातता कना । तर
 काजीबाःयाके दुगु धिबां इमित मिखा कंकल । जि नवाये मफुत । समाजं
 जितः खुँ साबित यात । अऊर बिना सहि मदयेकं अड्डां नं खुँ हे धाल ।

कुकुल्यां कू

(४९)

जितः जेलय् वृद्धत । कलाः व म्हाय् पाखें बाय् माल । ला जक लाःसां
अऊरु नं थय् याये धकाः स्पूनि व काजीबाःयात । ”

थुलि धयाः व तक्क दित । वं छवबि तिकि नंकल । हानं छवबि
हुयाः धाल-

“ जि जेलय् लात । जेलय् पासा दत । छम्ह निम्ह ... ! तर
पासापि यक्व दुसां राम दाइ ति मिले जूपि मेपि मडु । ” राम दाइया नां
कायेवं जि थुल । वं धयां तुं हल । “ राम दाइनं धाःगु अऊरु लुमनि-
अन्याय्या बिरोधय् सः तयेमाः । तर रामदाइ ... ! ” थुलि धयाः व भचा
सुम्क चवन । हानं नवात- “ रामदाइ छ मवःसां जि छंगु प्रतिज्ञा
पूर्वके । धात्यूम्ह रामदाइ ... अज्याःगु सास्तियातं छसः धकाः सः मतः
कि जि थज्याःगु ज्याय् लहाः तये मखु । धात्यू पीत वं मखुगु ज्याय् लहाः
तःगु मखु । वंला सिर्फ कांतय्त्त मिखा जक कंकूगु खः, मेगु छु याःगु दु
धकाः । तर समाज ... । अऊरु धाये, रामदाइ त्याइ तिनि । थनया
प्रत्येक भिखाछेंया भुतू प्वाः च्याकेगु लहाः रामदाइ याके दु । तर ...,
रामदाइयात यंकल, मस्यु गनर्थे । क्वथां पिहां वने न्ह्यः रामदाइनं धया
थकूगु लुमनि अऊरु- ‘ स्व सूर्य, जितः थुमिसं न्ह्यागु याःसां जि थःगु
बिचाः हिलेगु खंला ल्हाये हे मखु । बरु छ थनं पिहां वन धाःसा छेंय् छकः
मस्वये मते । छेंय् छकः बिचाःया । ” वैत यंकल, अयनं वंगु सः श्वया
चवन तिनि, ‘ सूर्य ... सूर्य ’ । लिपा तायेमन्त । अयनं वंगु सः जिगु
न्हाय्पनय् श्वया च्वंगु दनि । थौं रामदाइ मदुसां वया आत्मा दनि प्रत्येक
चिमिया म्हय् । रामदाइयात स्यात । तर छफुति छफुति रामदाइया हि
छम्ह छम्ह रामदाइ स्वाइ तिनि । रामदाइयात याःगु अत्याचारं रामदाइया

लिपाया पिहित दना वइ । छाय् मवइ । सुनानं ववतेयेका चवनेगु कीगु
ज्या मखु, मखुला पीत । ”

घः ज्वना चवनाम्ह जि व मन्त धाःगु सलं लाति जुल । खँ हे पिम-
ज्वल । खइ हे मखुथें चवन वैंत स्यात धाःगु । हानं छखें धाल- व सीगु
हे खःसा अमर जुयाः सित । वया प्रतिशोध काईपि छाय् न्हामज्याइ । वया
काय्पात हे न्ह्याज्याके, जि काय् हे बुइके ! छाय् मबुइके ! जिगु खाः
स्वयाः हानं वं धाल- “ पीत जि वना हे व्छये, जि नं थःगु ज्या सिधयेके
मानि ” धा धां व वन । वंगु पलाः जि स्वया चवना । व तापाना वन ।
जिगु मिखा दन्न त्वया च्वंगु निभालय् लात । धाथें लिबाये हे धुं कल ।
सकसियां लः काये सिधल खनि । जि हथासं घः हानं ब्यकुं च्यानाः खापा
तिनाः हिति पाखे पलाः न्ह्याका ।

पूमवंगु अभिलाषा

“ बाबु छं जितः स्वर्ग व्छये मखुला ? जितः तरेयाके मखुला ? ”

सः कान्छाया न्हाय्पनय् तिहू हाले थें हाः वया च्वन । सः वया बुरिम्ह मांया सः ! बिचाः बिचालं कान्छा दाइनं न्ह्यो वयेके फुगु मखु !
“ जिं गय् यानाः मांयात स्वर्गय् व्छयेगु ! गय् यानाः जंको यायेगु ? ”
बिचाःया दुने बिचाः जुयाः कान्छा दाइयात वाया वाथा कंका च्वन । खँ लुमं लिसे व थारा थारा न्हुल । थौंया वेसाःया भाः । अले थःगु आर्थिक अवस्था । गथे यानाः धिबा मुंकेगु ? दोछि दां मदयेक गय् यानाः जंको यायेगु ? अले दोछि दां गन वनाः कया हयेगु ? परसि छत्वाः धकाः हाला च्वंह थः कलाःया सः थ्वइ “थुगुसी ला न्हाथे यानाःसां चाइनीज परसि छत्वाः न्यायेगु ” समस्याया... समस्या । खँ लुमं लिसे वं ग्यासु महसुस याइ । अऊर नं न्ह्यो मवःनि । छकः मिखा ब्वयेकी चाकःछि, कलाःम्ह नं मचंनि खनी । बैगु हे भू बाःगु सुखा सुया च्वन । कान्छा दाइ थारावक न्हुइ । थः भाःतया थज्याःगु पहः खनाः कलाःम्ह अजू चाइ, ग्याइ । न्ह्यसः याइ “छाय् थारा न्हुया दियागु ?” न्ह्यसः लिउ हानं छकः थारा न्हुयाःलि

पक्क जुइ । थः थम्हं तुं थःत छु जूगु वं तुं चाइ मखु । थःगु न्ह्यसःया
 लिसः मवयेवं कलाःम्हेस्यां हानं धाइ “छु ताल धैगु, खँ दुसा थ्व खँ धकाः
 धायेसाः । न्ह्यागुं थःगु मत्ती जक गुत्तुगुनु याना चवनी । कि जितः हे कने
 मज्यूगु ।” खँ न्यनाः कान्छा दाइयात छुयाये छुयाये जुल । खँ कने मकने
 धैथे वैंत जुल । कने धाःसां मज्यू मकने धाःसां मज्यू । वं मकनेगु हे बिचाः
 यानाः ‘अँ’ जक धयाः लिसः बिल । ‘अँ’ जक धायेवं गाःम्ह कलाःम्ह
 मखु । वाध्य जुयाः कान्छा दाइनं कलाःम्हेसित धाल “ मांयागु जंको छगू
 थुगुसी यायेला धैगु मत्ती तैगु, धिबा मडु । छुयाये... छुयाये... ! ” जंको
 धैगु खँ न्यनेवं कलाःम्ह जंङ्गे जुया हल “ गन जंको जिको धैगु, थौं थः
 नयेत मडु । जिला मानय् मजू । खि वववुइम्हेस्या लाय्कूया च्यूताः ।”
 कलाःम्हेसिया खँ न्यनाः कान्छा दाइया तुगलय् थुं दित । खः मखु वं
 छुं हे छुतय् याये मफुत । छखें ख नं खः थें चवन । थौं नःसा कहे
 छुयाये धैगु समस्या दुबले मांया जंको । चायेक मचायेक वैंत बोवसीं त्वपू
 वः थे जुल । “ थःत जन्म बिद्याः खि च्व कयाः म्वाका तःम्ह मांया वचं
 पालन मयायेगुला ? जि काय् जुयाः थज्याःगु छगू हे याये मफैला ? जरुर
 जि मांयात स्वर्ग खंके ! जि काय् व मां । ” वं निश्चय् यात । थ्व हे
 मत्ती त तं वं न्ह्यो वयेका व्वत । कलाःम्ह थः भाःतया बिचाः खँ खं मुर
 मुरे जुल । मुरमुरे जुइगु नं स्वभाविक खः, माजु व भौ ! वया मनं भाःत-
 म्हेसित ध्वाज्यः हे खः धैथे बिचाः यात । थःम्हेस्यां अवाय्चवं माया याना
 चवंसां थः प्रति छपति हे माया मतः । परसि छत्वाः धकाः न्याना बिइ फुगु
 मखु । वं थःगु पुलांगु घटना छकः लुमंकल ।

“ न्हापा हे हकनारांनं वा धाःबले ग्याना चवना । हकनारांयाके
 पूमवंगु अभिलाषा

लाःगु जूसा गज्याःगु साहुनी जुयाः चवने दैगु आः स्वः द्वि ख्वाः वःम्ह
गज्याःगु मोजं चवना चवन । ” छकः भाःतम्हेसित स्वल । कुं कुं धायेक
न्हो वयेका चवंगु । छना चवंगु स्व स्वं हे वया मत्ती तंया ज्वालामुखि दना
बल । जितः जक छु धैगु मत्ती तयाः सुया चवंगु सुरुवाः छेखे वान्छत ।
थः नं भुगु क छना व्छत ।

कान्छादाइनं थःगु इच्छा पूर्वकेत न्हि मधाः चा मधाः न्हाथे यानाः
सां धिवा मुंका चवन । नयेगु त्वनेगु तकं वाः मन्त । न्हाथे यानाः सां
धिवा मुंकाः मांया जंको छगू न्यायेकेगु । म्हिगः तले ज्या याःसां लोसे तालं
याइम्ह आः अथे मखु । छगू जोस, छगू उत्साह अले उमङ्ग भय् बिया
चवंगु दु । म्हिगः छकू कोठाय् रङ्ग पाये सिधयेकूसा थौं निकू धैय् ज्याय्
उन्नति याना वै चवन । थौं छथाय् सा कन्हे मेथाय् । न्हापां हे बुक जुया
चवनी । गज्याःगु माग वैगु ।

आखिर न्हापां निसें हे वं रङ्ग पायेगु ज्या याना वै चवंगु खः । हानं
यानां नं मेगु छु ज्या यायेगु । सः स्यूगु छुं मदु । आखः सःगु मखु ।
सइगु नं गनं न्हापां निसें हे दरिद्र कुलय् ब्वलंपि वया बाज्या, अबु अले थौं
व । न्हापां निसें इमि पुर्खा याके समस्या, छगू समस्या- थःगु म्हुतुनि
चूलाके कि आखः नि ब्वंके ? थौं उकेया परिणाम कान्छा दाइया मचा
बलेया पासापिं फुक्क धैय् प्रतिष्ठीत तर कान्छा दाइ ... ! मजुइगु नं
गनं न्हापां निसें वया अबुं नु बाउ कीसं आखः ब्वने मज्यू, प्वाः नि चूलाके
माः धकाः थः नाप ज्या याके यंकीगु लिचवः कान्छा दाइ दरिद्रताया
पात्र । कान्छा दाइयात छरुः निकः थज्याःगु खँ लुमनी बले वं वया अबु-
यात दोषि अले म्वाना चवनेगु नं व्यर्थ भाःपिइ । भाःपिनां नं छुयाये, वया

अबुयात दोष बियां नं छुयाये ! वया अबुया जक वैत तःधंम्ह मनू याये
मयः जुइला ? तःधंम्ह मनूया अबु धायेके मयो जुइला ? गबलेसं जुइ
मछु ! तर छुयाये समस्या दतकि सिइक सिइकं थःगु आकांक्षा व इच्छा
यात छये वान्छयाः भबिष्यया लँपुयात खिउँका चवने मालीगु । छुयाये ... ।

कान्छा दाइ चीधिकः बले वया अबुया मत्ती वया चवनी न्ह्याबलें ज्वलि
ज्वःपि मस्त सफू ज्वनाः वनेकुथी वना चवनी बले गय् यानाः जि काय् यात
थय् वछये फैं धकाः । तर मत्ती मत्ती जक जुल साकार जुइ मफुत । छें दनाः
चवंम्ह ... कुतुं वयाः मन्त । दक्कः ज्याया भाला अले परिवारया
बोछ कान्छा दाइया कपालय् लात । अबुया ज्या थःम्हेस्यां लः ल्हाना
काल । कायेहे माल । मां, केहें थः लहीत वं ज्यामि ज्याय् सरण काल ।
जीवन हना चवन बलं बलं । केहें ल्यासे जुल, छगू बोछ हानं अप्पो जुल ।
केहेंयात गय् यानाः बिया वछयेगु ! वया अबुया इच्छा थें वँगु इच्छा नं
अथें चबुत । केहें व्वया वन । थःम्हेस्यां पपू छुनाः, मस्यां नाप । सकस्यां
कान्छा दाइयात लाय् लाय् बुल । लाय् बुयां छुयाये । लाय् बुइ बाहेक
भेगु छुं मडुपिं थनया मनूत । थः थिति फुकस्यां पाका हल वैत । पिहां
वंसां द्वाहां वःसां सकसियां वैत भ्वाय् भ्वाय् स्वँगु मानो व छम्ह अपराधि
थें । वं थःत थःम्हेस्यां हे थातय् तये मफुत । छम्ह केहेंयात हे कजय्
यानाः बांलाक लोकं खंक बिहा याना छवये मफुत । उफ्... । ला जक
लाःसा सिना वने नं मासे वल । तर मांहा लुमं लिसे नुगः तज्ज्याइ थें
चवना वल । न्ह्याय् पयनं वनंला गोकः मूर्छा जुल धासैलि थः मदै बले गय्
ज्वी थें वं तायेकल । थःगु नुगलय् वेदनां जाःसां थःगु जीवन ल्हना चवन ।
थःम्हं बिहाः यानाः नये मफुसां जःलाखःलां छम्ह मिसा चूलाका बिल ।

कान्छा दाइया बिहा जुल । बिहा जुइव मनूतय्सं बालाका हइ तर वया
 कं कं बांमलाना वना चवन ? जु नं गनं मजुइ । कलाः स्व ... । कान्छा
 दाइया दुघाः प्वलीम्ह । न्हापा वं गुलि कलाः दयेकाः जीवन हानं दना
 वं धैगु बिचाः याःगु दक्कः अखः जुल । छैय् कन त्वापुं थाय् काल । गबलें
 माजु भौ त्वापुसा, गबलें छु । छैय् अशान्ति थाय् काल । कान्छा दाइया
 मनय् हलचल जुल । गनं मजुइ ... ! अशान्ति मनय् दयेवं ज्या यायेगु नं
 वैगु मनय् मदया वल । ज्या याःसां गबलें छु स्यं ! रङ्ग पाःसा तातेपाते,
 गबलें रङ्ग हे वाका बिइगु । वैगु पहः खनाः ज्या याके माःपिनि नं म्वाःज
 धकाः धया है चवन । अलय् कं वं निराशाय् बाय् काल ! नयेत तकं धौ
 धौ जुल । गबलें मि हे मच्याः । तर थौं अथे मखु । ज्या याये मं दयाः
 नं ज्या मडु । वैंके इच्छा दु ज्या यायेगु । ज्या यानाः मांया मं तुनेगु । तर
 ज्या गनं मडु । निरासं छैय् तुं लिहां वइ । कलाम्ह तं पिकया चवनी ।
 मांम्ह छ्गू कोथाय् “बाबु बाबु ” धकाः वैगु नां कया चवनी । छे वने हे
 वैंत नरकय् द्वाहां वनेगु ला धैथे भाःपी । हानं मवनां नं छुयाये । छकः
 निकःला छे मवनेगु नं मत्ती याइ । तर मांया मायां तोफिके फैं मखु ।
 हानं थःगु इच्छा व मांया इच्छा गय् यानाः च्यूट यायेगु । हानं यायेगुसां
 गय् यानाः यायेगु ? न्ह्यसः वैगु न्हाय्पनय् ऊवातां दं वैं । वं वं थाय्
 ज्या मजू । मचाय्क वैगु मत्ती लुया वइ राम साहुया सेफ चायेकेगु !
 सेफ चायेकेगु धैगु लुमं लुमं व ग्याना वइ । गबलें सबंगु ल्हाः । गय् यानाः
 व्छयेगु ? हानं नुगलय् खैं लुया वइ “खुयाः मांया जंको ! थ्वला मज्यू ।
 जिमि मां थज्याःगु धिबां गबलेसं स्वर्ग थ्यनी मखु ! बरु कं नरकय् लाइ ।
 “ जि खुयाः मांया जंको याये मखु ! ज्वनकि देसं जितः छु धाइ, जि मामं

सुवाःया सट्टाय् सराः बिइ । जि छुयाये सा ! ” थः थःम्ह खबि जायेक मुंकी मिखाय् ! थःथम्हेस्यां तुं खबि हुइ । कोथाय् च्वना च्वम्ह छकः न्हिली कोथा थ्वयेक ।

“ छु जुल बाबु ” वया मांया सः तायेदइ । लिसः कान्छा दाइनं बिइफै मखु । हानं मांम्हेस्यां नवाइ- “ बाबु जितः जंको छकः न्यायेके मखुला ? जितः खतय् तयाः दे चाहिके मखुला ? जि गुलि म्वाइ तिति ! ” खँ न्यँन्यं कान्छा दाइया नुगलय् थुंदी । लाता थें जुइ । व लरखरे जुइ । गज्याःगु इच्छा जंको ! न्हि छकः मन्यंकू धैगुला दि हे मडु । जंको, जंको ! गज्याःगु मस्युगु धैगु, कान्छा दाइनं मनं मनं मांम्हेसित धाइ । साया घाः कोखं मस्यु । सिइगु नं गनं मिखां मखने धुंकल । मोति बिन्दु ला स्वदँ न्ह्यो निसें वये धुकूगु । पचि पचि यायां माले माःगुला निदँ दये धुकल । आः वँगु अबस्था खनीगु नं गनं ! न्हापा हे वं अपरे-सन छगू याके मफु । नत्र थौं वँगु छेँय् फुक्क स्वइम्ह वया मां जुइ । तर थौं दक्क वं हे स्वयेमाल । जाथुइ माल थःम्हेस्यां, दक्क याये माल थःम्हेस्यां । कलाःम्ह ला थःछेँ वंम्ह वःगु हे मखु । वं छकः मांम्हेसित तुंक स्वइ । खवाः छपातं गुजि गुजि वये धुकूसां गपाय्चों त्वइसे । चय्दँ दये धुकूम्ह धकाः सुनानं धाइ मखु । मिखां मखनाः जक छुयाये ! वं ज्या यानाः चःति हायेकाः हे मांयात स्वर्ग व्वये धैगु मत्ती तँ । जि थःगु ज्या हे ज्वने धैगु मत्ती तयाः थः न्हापां निसें मिलय् जूम्ह पासाया थाय् वनी ज्या यायेगु मं तुनाः । पासांम्हेस्यां ज्या याकी वँगु अबस्था खनाः । थःगु छेँय् रङ्ग पायेगु ज्या उत्तिक आवश्यक मडुसां रङ्ग पाकी । थःत सहानुभूति कथं ज्या बिउगुलि कान्छा दाइनं वैत मनं निसें सुवाः बी ।

पूमवंगु अभिलाषा

(५७)

थःगु छच्छा सोकार याये फंगु मनं तुनि । ज्याय् न्ह्यचिली । थःगु ज्या हानं
याये दुगु खनाः लय् लय् ताइ । मानो बैत न्हापा गबलें हे ज्या मलूनिला
धैथें जुइ । रङ्ग पाणा च्वंम्ह कान्छा दाइनं थःगु कोदय् धुंकूगु जीवन हानं
लुया वःगु बिचाः याइ । रङ्ग पाःसां न्हापा लिपा थें ताते पाते भजू ।
बांलाः तसकं हे । मन छथाय् हे जक ।

कान्छा दाइ ज्या सिधयेकाः छु वै । थःगु बिगतया खँ फुक्क लोमंका
व्छइ । मांम्हेसिया न्ह्योने च्वनाः थःगु ज्या लूगु खँया नापं सः पिकाइ—
“ मां छन्त जिं स्वर्गय् व्छये । छंगु जंको याये ! ” थःम्हेस्यां न्हाबलें
बाबु जितः जंको याये मखुला धकाः न्यंसां न मवाइम्हेस्यां थौं मां जिं छन्त
जंको याना बी धाःगु खँ न्यनाः मांम्ह तसकं लय्ताइ । काय्या थुलि खँवः
न्यनेवं थःगु जंको थौं हे खःला धैथें जुइ । वैगु आत्मां स्वर्गया छगू थाय्
त्यइ । म्हिगः तले हय् हय् कुंगु वैगु ख्वाः छकलं पिचुया वल । ख्वालय्
तेज दया वल । मांम्हेसिया थज्याःगु पह खँ खं कान्छा दाइया दुगलं निसें
लय्ताः खबि हाल । जिगु म्हुतुं न्हापा हे छाय् थज्याःगु खँवः पिमज्वल
धैथें वं छकः नुगः हेकुंकल । वं थौंया ज्याला म्हिचां लिकाल । बँय् तल ।
नोट छपाः छपाः यायां न्यिन । च्यातका ... ! च्यातका दां खंबले वैगु
नुगः स्वकु थाहां वन । वं धिबा स्वस्वं बिचाः यात हिं थुलि थयेगु,
थुलिया नयेगु, भाग थ थं यंकल । जिमि मांया जंको, गय् मयाये जिं !

थौ कन्हे कान्छा दाइया लिमलाः । गनं गनसा गनं गन रङ्ग पायेगु
ज्या । सुयां नं रङ्ग पाये माल धालकि कान्छा दाइया नां न्ह्यथनि ।
कान्छा दाइ रङ्ग पायेगु ज्याय् लोकप्रिय । वं न्हिनय् जक ज्या याइगु मखु,
सुथय् बहनी नं यायेगु याना हल । छम्ह निम्हेस्यां कान्छा दाइनं थपाय्चों

ज्या या:गु खना: धानं धाल- “ कान्छा दाइ, छं धिबा गन जक तयेगु ? ”
तर लिस: कान्छा दाइनं न्हिला: जक बिल ।

कान्छा दाइया हिसाबं न्यास: पाय्मो मुने धुंकल । वया मत्ती जंको
यायेत गात । बैत स:तेगु थ्वैत स:तेगु नां बिचा: यायां यंकल । अले थ:छें
चवंम्ह थ: कला:यात स:त: व्छयेगु । थज्या:गु मत्ती ततं कान्छा दाइ
कय्गु छप्प: ज्वना: थ:गु छें स्वया वया चवंम्हसिया न्हाय्पनय् सकसिगुं
स: पिज्जल “ हय् ... हय् । ” स: तायेवं एरु सूरं वया चवंम्ह कान्छा
दाइनं लिफ: स्वयेत छयं चाहिले मला:नि मोतरं बैत थक्कर नके धुंकल ।
कान्छा दाइ छले भोसू वन । ल्हाती चवंगु कय्गु लेंसं तितर वितर जुल ।
कान्छा दाइया छयं छगलं हि त्वपुल हिफ: द्यो थें चवंक । सकलें चाक:छि
भुन । का का अस्पताल यंके माल धका: धा धां मोतर छगलय् तथा यंकल
तर अस्पताल थयने न्ह्य: हे कान्छा दाइनं थ:गु सास: तोफिके धुंकल ।
वहे मोतरं वैगु सास: कैबी धुंकल । गुम्हेस्यां ड्राइभरयात दोष बिया
चवन, गुम्हेस्यां कान्छा दाइयात हे ! लैर् वया चवंपित्तु निखा लाना
चवन तितर वितर जुया चवंगु कय्गुलिइ ।

छें चवना: दङ्ग जुया चवन मांम्ह जंको कंत धका: । काय्या छु जुल
धैगु वं मचा: । चाइगु नं गनं ? अय्नं कान्छा दाइ सीधुंकूसां स्वा:म्ह
थें जुया: मांम्हेसित धया चवन- “ मां जि छंगु जंको याये । ”

पौभा: थौंया इतिहासया

जिगु छेय् सिं हइम्ह दाइचा । खा: स्व स्वं हे नुग: मछिना व: ।
उखुनु नं का प्वाथय् अन्न छग: हे मदयेक सिं क्वबुया व:गु । वैगु खा: व
म्ह खना: जित: माया वना: जिमि वैगु भिगु लं छपा: बिया व्छया । वं
गज्या:गु सुवा: व्यु व्युं वंगु । धात्थे न्ह्यैपुम्ह दाइचा ख: । वया नुगलय्
वेदनां जाया च्वंसां न्ह्याबलें खा: न्हिलां भय् व्यु । गज्या:गु प्रतिक दाइ-
चिया । दाइचिया परिवारया नामं छम्ह काय् अले कला: । कला:म्ह नं
तसकं हिसिचा दु । खँ नं उततालं स: । अय्नं छुयाये दुखि ! गथे गथे
जित: दुखिपिं खनकि नुग: तयां तये मफेगु । धिबा छग: तिग:या ला ल्या:
मतया । तर जिमि मैचिया बौम्हं धा:सा गबलें इपिं नाप खँ तकं ल्हाकी
मखु । वया थ: सिय् क्वय् च्वंपिं नाप खँ तकं ल्हाये मासे मव: । छाय्
ख: जिं हे मस्यु । जित: उखुनु नं थये धाल- “ स्व, व सिं हइपिं नाप खँ
ल्हाना च्वंनोगु मयो । ” छुयाये फया: नं जिं लिस: बिइ मफु । थ:म्ह
जीवन पासा । जिं वैंत थये धा:गु जूसा नरथक्क हके धुंकल ज्वी ।
छुयामे ..., धात्थे धायेगु ख:सा मिसा जुया: म्वायेगु हे ज्यालगे मजू ।

छबें छबें लुमना वइ थौं कन्हैया मिस्त, गुम्ह छु जुया चर्वपि, गुम्हछु जुया
 चर्वपि । तर थः ... ? थः थम्हंतुं बेकार ताः । न योग्यता न ... !
 छुयाये न्हापां मां अबुं ब्वें ब्वें धाःबले घवाई व कानकान पिच्छा म्हिताः
 फुत । तःधिकः जुइवं बिया हल, छुं हे याये मफुवं ! आः जिगु नुगः खः ।
 बिचाः बिचालं न्ह्यो वयेके हे मफु । गबलें दाइचिया ब्यथा, गबलें थःगु हे ।
 घना चवंम्ह म्हाय्यात छकः स्वया । मस्तं मचा घना चवन । अबुम्ह नं
 खाताय् फस फसं न्ह्यो वयेका चवन । घडी छकः स्वया । तिन बजे ।
 गबले छो तुइ धैथें बिचाः । न्ह्यो वयेके हे मफु । बल बलं छो तुइल ।
 मजिल धकाः दना । वसि बँ पुना । लः काःवनेत घः न्ह्याज्याकाः क्वहां
 वये त्यना बले सुनां मस्यू छेंया लुखा छ्वार छ्वार यानाः संकल । क्वहां
 वया । कोठाय् द्वाहां वने त्यना, द्वाहां हे मवंसे लुकु लुकु क्वहां वना ।
 लुखा चायेका । दाइचा ! दाइचा धुसि लुकु सिं क्वबुया चवंगु । स्वये
 हे ऊयातु पहः वः । द्वाहां वा धकाः छचली डुकया । ऊयातुसे चवंगु सिंया
 कु दिकल । ऊमुकाः छकः तल । जिं वया ख्वाः छकः तुंक्क स्वया । वया
 ख्वाः छपातं कचि घाः व वँचुसे चवं । वया मिखा सिकु सिकु धाः । वं नं
 नमवाः, जिं नं नमवाना । भचा तक निम्हं मौन । आखिरे जिं हे न्यना ।
 “ दाइचा ख्वालय् गय् कचिघाः ? ” अयनं दाइचां लिसः मस्यू । जितः
 धाःसा लिसः काये हथाय् जुइ धुंक्ल । हानं जिं न्हापांगु हे न्ह्यसः दोहरे
 याना । वं छकः ऊमुकाः तल जिगु न्ह्यसः धुंकाः । वं नवाना हल—
 “ भाउजु थ्व घाः ... मबु, बरु थौंया सिर्फ चि जक खः । ” बैगु खँवः
 जिं छुं हे थुइके मफुत । वं दिपाः कयाः नवात— “ तले दाइनं ब्वःबी
 लाकि ? ” जिं काल्पनिक लिसः बिया “ धाइ मखु वं हे व्छया हःगु ! ”

जिं थुलि धायेव वया ख्वालय् न्हिलासु पिदन । वं धाल- “ भाउजु ध्व
घाः या बारे न्यनेगु ? ”

न्यनेगु ! धा दाइचा, जिं उत्सुक पहलं धया । जिगु स्विक्कृति कयाः
वं धया हल ।

“ थौं ... थौं चान्ह्य हे बनय् वना । सिं पालाः, क्वबुयाः पलाः त
तः पलाः यानाः न्ह्याः वया चवना । नापं पलाःया सः प्रतिध्वनित जुयाः
पिहां वया चवन । अचानक जिगु पलाःया सः नाप नाप जिं ताया छम्ह
मिसाया सः । जिं थन अन धाये मफुत, सः ताये मन्त । अय्नं जिगु पलाः
न्ह्यमज्याः । जिं अन हे स्थिर जुया चवना । सः ताये हे मडु । भ्रमला
धैयें जुल । जिं पलाः न्ह्याकाः थःगु हे पलाखं वया चवना । जिगु न्ह्याय्-
पनय् हानं वहे सः थवत । खवखना सः ! जिं तक दिना । सः कं ततः
सः जुल । जिं सिल, सः वःगु थाय् । जिं सिं बँय् दिकाः पा ल्हातं ज्वनाः
चिडकुं न्ह्याःवना । जिं खन । जिं खन । खनेवं जिगु मिखा अनयास
तिसित । ”

वंगु खँ तक्क दित । जिं उत्सुक जुयाः धया- “ अनं छु जुल दाइ-
चा ? ” वं भचा ख्वाः गरखेसे तयाः धाल-

“ मिसाम्हे निबंस्त्र, नाङ्गा ! अले मेम्ह मिजंम्ह अर्ध नग्न । थ्व
खनेवं जिगु मिबा चयाना वल । मिखां छुं हे मडन । मिसाम्हेसिया सँ
भुलुमुलु दं ! मिखाय् खत्रि जाः । प्यखेरं छकः मिखा वया । द्रक
जायेक सिं, द्रकइ छोने खाकि रङ्गथें चवंगु लं अनं प्यखेरं फुलि फुलि
मिसालं व परसि । खँ खं हे मिच्याना वल । बँय् वान्छवया । जिं व
मिसाम्हेसित स्वतले व मिजनें जितः स्वत्यां प्रा पुइक प्यंकल । जिं छुं

हे मिखां मखन, दनेत स्वया; दना । दने मलाव जुदोला छु सःह्य जुगुलि
हानं नकल । जि चातुवाः वन । खवाः छपातं कथं सुल । जितःला छुयाये
छुयाये जुल । होस हवास हे छेजे जुल । बय् अप्पा माला, मलुड । अयनं
पचि पचि यायां माला । बल्ल देव बिल धायेला छु धाये जिगु पा जिगु
ल्हाती वल । पा ल्हाती दयेव जिगे भचा शक्ति दना वल । व मिज-
म्हेस्यां हानं दये त्यंगु जिगु पां छात्ती नकल । छत्थु यां छत्थु ! छकलं
व धे धे चुलाः धग्रङ्ग धायेक ग्वतू वन । म्हुतुं हि ल्हल । ”

“ हि ल्हल ... ! ” जि दाइचिके ग्याः पहलं न्यना ।

“ खः भाउजु । ” दाइचां लिसः बिल । “ हि ल्हयेव जि ग्यात ।
मिसा छकः माला, अहं गनं मदु । अले जि थःगु क्वबिया वैगु सिं ज्वनाः
थन वया । ” थुलि धयाः व टक्क सित । वैगु खं न्यनाः छेजे न्हिले
मास्ति वल । छेजे ग्याना वल । अयनं जि वैत धया- ग्यायेम्बाः, छं
खःगु ज्या यांना वःगु खः । कीथाय् च्वं पि थज्याः पि दक्कसित थये हे याये
मानि । ” धयाम्हेसिया सः कम्पित जूगु जि थः थम्हं तुं चाः ।

जिगु खं न्यनाः दाइचां धाल- “ भाउजु जि वं हे वने, बरु ... धिबा
छकः बिया छूसा जिउका ! ”

धिबा धायेव जितः आत्थु आत्थु कन । तलय् धिबा धाः वने, जागय्
ज्वी मवने दाइचिया दयनिय सः । दाइचित अनं तुं तयाः जि थाहां वना ।
व छना हे च्वन तिनि । धाये मधाये जुल । कसक्क लुमन जि मुंका तयागु
धिवा ! वहेसां बिइ धकाः तीजक दराज चायेका । ग्या ग्यां धिबा कयाः
क्वहां वया । दाइचा कुके जुया च्वन तिनि । जि खनेव न्हिला हल ।
जि वैत कितका दां बिया । वं धाल- “ भाउजु जिगे लित बिइगु धिबा

मंदु, छुयाये ... ! ”

“ म्वाल दाइ, ल्यं दुगु धिबा । बरु याकनं अस्पताल्यु नि हूँ ! ”

अस्पताल धायेवं दाइचा छकः न्हिल । जिं वैगु न्हिलामुया लिसः कायेत न्ह्यसःयाना । वं धाल- “अस्पताल वनां छुयाये ... अस्पताल वहे अस्पताल ! ”

वैगु खँ न्यनाः छखें खः थें जितः ताल ।

दाइचा व जि निम्हेसिगु खँय् ज्वालामुखि तछ्याना बिल व वयाः,
“ गबेत खँ ल्हाना चवने माःगु, लः काःवने नं म्वाःला ? ”

वैगु सः न्यनाः दाइचा ग्याः पहलं “ वने न्हि भाउजु ” धयाः पिहां वन । व तलय् थाहां वन । जि याकःचा भचा थन हे चवना । जिं दाइ-चित्त धाये मासे वःगु खँ तकं धाये मखन । जितःला पुरापुर थ्व छेँय् जेल थें ताल । ला जक लाःसा ऊयार कुर याये मासे वः । तर छुयाये ..., फयाः नं बिवस ।

उखुनु वंसां निसें दाइचा छकः हे मवःनि । न्हापा लिपा जूसा प्यन्हुइ छकः न्यान्हुइ छकः हे मपाक वइम्ह । बिचाः यायां जा थुया चवना । मचा कःसी म्हिता चवन । दनाः कःसी वना । निभाः थिना वल । म्हिगः यागु वसः पाये मानिगु लुमंसे वयाः वसः पाःवना । म्हिगः निभाः मत्वःगुलिं थौं सकस्यां छेँय् वसः पाना चवंगु व पाना तःगु खनेडु । जि वसः पाना चवना बले लिक्क चवंम्ह नं बाता जायेक वसः तयाः कःसी थाहां वल । बाता धिप्रिक धायेक जस्ताय् दिकल । गथे ऊयातुल थें मस्यु, वया म्हुतुं खँ पिज्वल “तसकं हे ऊयातुका, म्हाय्पि छम्ह थे छम्ह ज्यालगे मजू । गुम्हं गन हूँ, गुम्हं गन । दक्क यायेमाः थम्हं हे । ”

“ मखु ... तैताःजु छचला दौमाःकां । छि हे जि याये धाइम्ह ” जि धया ।

“ मधयां छुयाये सा । छता याःसा छता स्यंकीगु, उखुनु म्हं मफु धकाः जा थुइकां धेरो थें नायेका बिल । बौम्हेस्यां ला नहे मनः । म्हियः नं का वसः छकः चा धकाः चायेकां प्यतका वंगु भ्यगः तछचाना बिल । धात्थें मय्जु, थौं कन्हैयापिं की थें न्याःपिं मखु ... । ”

“ रम्भा पीत ... रम्भा पीत ” धकाः तिवां तिवां सःतूगुलिं जि हत्तपत्तं मचा ज्वनाः ववहां वया । कोथाय् द्वाहां वनाः स्वया । छेंया न्ह्योने च्वंम्ह बिदुरचा जुया च्वन । सें सें फुं फुं मिक । जि न्यना-
“ छाय् बिदुर, अपाय्चों तिवां तिवां हाले माःला ? ”

सिर्फ सें सें व फुं फुं जक वयेकाः वं लिसः मब्यू । जि हानं न्यना । वं धाल- “ पीत पिन्थाय् सिं हइम्ह दाइचिया कलाः दुनि मोतरं वयल ! ”

“ हं ... ! ” जि छकलं क्स्के जुयाः न्यना । “ गन ... गन । नु... नु... !! ” धकाः जि मचा अनं तुं तयाः गा छपु कया कथं व्वां वना । धात्थें मोतर छगःयात सकस्यां भुना च्वंगु । जि मनू चिइकाः न्ह्योने वना । धात्थें दाइचिया कलाः । मोतरया पांग्रा हि व न्ह्यपुं जाः । मनूत फुक्क-सिया मिखाय् खबि लः लः धाः । गज्याःगु विभत्स दृश्य । जितः म्ह छम्हं ववाः लखं लुना थें जुल । म्ह थर... र... खात । इकुर्थें नं जुल । भचा बिचाः नं याये माःनि । मनू वयःसभ्निन्यासः पुलेका छु धैगु बिचाः । फोटोग्राफरत वल । किपा काल । छयं चुं जूम्ह दाइचिया कलाःयात पोस्तमार्टम यायेत अस्पताल यंकल । खया च्वंम्ह दाइचिया काय्यात जि पौभाः थौया इतिहासया

(६५)

कया । अय्न् मनूत दहे दनि । जि दाइचिया काय्यात ज्वना वया चवना
बले मनूतय् सः जिगु न्हाय्पनय् द्वाहां वन । “ भाःत ज्यानमारा जुयाः
जेलय् वन, कलाः मोतरं कयल; बिचरा मचाया दसा । ”

“ ज्यानमारातय् ला सजाय बिइहेसाः । पां पाःगु हँ । ”

मनूतय्गु खँ न्यँ न्यँ हि ववाना वल । वना इना इमिगु म्हुतुयात पाकां
सुइ मासे वल । मचायात छेँय् हया । बिचरा न्यादँ दुबलय् हे मां बौनाप
बायेमाल । छुं मसू बिचरां । तलय् हया, छेवं ग्याः । बौम्ह वलकि
द्वितय् मस्त तलय् तलय् थ्यंक हल धकाः ब्वः बी । आखिर द्वि हे जूसां
वैके नं हि दु, फिके नं हि दु ह्याउंगु ! अय्न् छुयाये ... समाज !

बिचाः वया चवन, मचा व वया मांया । मचा व जिमि म्हाय्यात
कःसी म्हितकाः जि जाथुया चवना । गबलें म्हाय् न्हिली, गबलें व मचा ।
मां सिइगु धैगु मत्ती मडु । स्वप्न संसार मचाया लागी । जा बुत । अय्न्
बौम्ह मवःनि । बल्लं वल । थाहां वल । वं खन व मचा । वैत व मचा
अपरिचित अय्न् मचाया आभूषण खनेवं वं अनुमान याये धुंकल । वं
न्यन “ थ्व सुया मचा ? ” लिसः बिइत छुयाये छुयाये जुल । अय्न् जि
मग्यासे लिसः बिया “ दाइचिया काय्, वया मां मोतरं कयःगुलि जि
हयागु ! ” थुलि धायेवं व मचायात । भैरः मिखा कनाः हाल “ दाइ-
चिया काय् ... थन बैगलय्, का पितर्यंकि याकनं, नत्रसा ... ! ” अनं
तुं छँपु दित । वैगु भैरः मिखा जिगु लागी न्हावःसा जुइ धुंकल । जि नं
मग्यासे धया “ नत्रसा ... छु ? ”

“ थ्व मचा थन तयेगु जूसा छ थन चवने दै मखु । ”

“ जिगु नं अधिकार दु थ्व छेँय्, छिगु जक मखु । ” जिगु तंया मि

पिहां बल ।

“ जितः धम्मि बिइगु मखुला ” धकाः वं जितः न्यतलय् मि हे पिहां वयेक दाल । जि नं नि वाये मफुत । मस्त जितः दाःगु खनाः खबया हल । मस्त खबया ह्येवं व ननि मवासे सरासर पिहां वन । न्यताः हिइसे चवं । न्हाय्कनय् स्वया- न्यापति वांसिइ डु । जितः छर्छे न्हिले मास्ति बल, छर्छे खबये । अय्नं जि धैर्यं तयाः मस्तयत् जा नका । जितः धाःसा नये हे मासे मवल । अर्थे हे जुल ।

ई ब्यु ब्युं घना चवन । छो खिउँया बल । अय्नं व मवः । मवःसां जिगु नुगः थौं मखवः । न्हापा नं निकः स्वकः द्वाहां मबये धुंकल । ई घुसुहुं न्ह्याना चवन । घडी स्वया, एघार बजे । निम्ह मस्त फुं फुं धायेक न्ह्यः वः । जि याकःचा सां थौं मग्याः । गय् ... गय् ! धा धां टाङ्ग थात । एक बजेया संकेट । घडीया टिक् ... टिक् सः वया चवन । न्ह्यः वहे मवः । बिचय् गनं किरिक्क काराक्क सः वः । थवलय् लाक्क निम्ह स्वम्ह मनूतय्गु सः तायेदत । जि हथासं ऊयालं स्वः वना । निम्ह मनू- तय्सं बैत पाचिना हःगु । खापा चायेकेत ववहां वया । खापा चायेका बिया । तलय् हल । वया म्ह छम्हं हि व भ्यातना जक । धवगी नवः । जिमि व ! छुयाये छुयाये जुल । गय् जुयाः धकाः जि तः वः पिके न्यना । लिसः बल “अय्लाः त्वनाः करपिनि म्हाय् मस्तयत् ज्वं पंगु, दाया हलका ।” थुलि धायेवं जिगु नुगः बेदनां जाया चवंसां पिने न्हिला पिदन । जि इतिइति न्हिला । मस्त नं दने धुंकल खनी । जि न्हिलागु खनाः तःवःपि व मस्त पक्क । जिमि म्हाय् नं छकः जितः स्वइ, छकः बौम्हेसित । बौम्हेसिया अबस्था खनाः जिमि म्हाय् जितः स्वयाः खवल “ मां... बाः ! मां... बा... !! ” अय्नं जि न्हिला तिनि इतिइति । ○

पौभाः थौंया इतिहासया

(६७)

श्वःगु सः

“ मिश्रि ! नामं निसैं हे चाकु । गज्याःगु यैपुसे च्वंगु नां । छं
न्ह्यापा यक्व मिश्रि नःगुलिं छंगु नां मिश्रि तःगु जुइ खःला ? ”

“ जितः मिश्रि धैगु यहे मयो । ” मिश्रि मछाह पहलं लिसः बिल ।

“ गनं यइ, यक्व जुलकि चिनि हे खाइसे च्वनि, जितः ला गय् गय्
चिनि, मिश्रि चाकुगु धालकि थज्याःगु यः । खनकि हे म्हुतुइ तय् मासे
वइगु । ” मिश्रियात हाय्के थें यानाः दकःमि दाजुं धया च्वन ।

न्ह्याम्हेस्यां न्ह्यागु धाःसां, हाय्कूसां मिश्रि तम्बेकी मखु । फुसा
लिसः बिइ मफुसा न्हिला जक च्वनी । थःगु खें धाय् मन्त कि सुम्क च्वना
बी । खें अथें त्वादला वनी । मिश्रि सकसितं खें ल्हानाः चित्त बुक्य् याय्
फु । खें नं स्वैत धाय्ज्यु मज्यू वं बांलाक थू । न्ह्यागु धाःसां न्हिला जक
च्वनि व । व न्हिउ लिसे गाः म्हुया च्वंपि ज्यामितय् मन चं चं धाइगु ।
अले चा ल्हया च्वंपि मिस्त नं वैत हाय्कुगु खनाः लय्ताया च्वनी ।

गाः म्हुया च्वंपिसं म्हुया तुं च्वन । चा ल्हया च्वंपिनि ल्हया तुं
च्वन । खें नं ल्हाना च्वन, ज्या नं सिधया च्वन । ई वंगु हे मचाः ।

निभाः दन्न थिना च्वंसां इमित ताँवः मचाः । चःति तिकितिकि हावा
 च्वन । छले लिक्क ज्या मयासे ल्हातय् कुसा ज्वनाः स्वया च्वन ठेकेदारं ।
 चा ल्हाया च्वंपिनि नं दिपाः मदु अले ज्यामितय् नं । बल्लं सकस्यां दिपाः
 दत्त । बजि नयेगु ई । फुकस्यां थःके दुगु ज्याभःत द्वॅचिन । मिस्तय् नं
 दाला दक्क छथाय् द्वॅचिनाः न्ह्योनेसं च्वंगु तुं हिति ल्हाः सिल । गुम्हेस्यां
 ख्वाः नं सिल । गुम्हं छले लिना वन । गुम्हं मेखे । गुम्हेस्यां थःम्हेस्यां
 हे बजि ज्वना वःगुलिं अंतुं नयेत पयतुंत । मिश्रिया नं थःम्हेस्यां हे बजि
 छेय् ज्वरे याना हःगुलिं छमा सिमा व्वसं च्वनाः नसाव्वः उल । कःनि
 मुस्या अथे हे बामना ति दै । अले क्यातुसे च्वंगु तुसि, बागः यानाः चाना
 तःगु । न्हापां हे तुसि क्वाराक्क धायेक न्ह्यल । तुसि म्हुतुइ तयाः चरुम
 चरुम धायेक न्ह्याया च्वं बले ठेकेदार मिश्रिया न्ह्योने मुसुहुं न्हिलाः वल ।
 ठेकेदार वःगुलिं मिश्रि मछालाः थःगु नसाव्वः मुचुकेत स्वल । प्वः मुचुकेत
 स्वःगुलिं न्हिलाः ठेकेदारं धाल— “ मिश्रि, छाय् मुचुके त्यनागु, दः बी
 माली धकाः ला ? तर ... जि ... ! ” ठेकेदारया खँवः अनंतुं दित ।
 वं मेगु नमवाः । वं मेगु हे खँ छुत । “ मखु थौं जितः छं हैगु कःनि मुस्या
 नये तसकं मासे वल, नके मखुला ? ” ठेकेदारया ख्वाः खनाः मिश्रिया
 ख्वाः ह्याउँसे च्वन । ख्याः ला निइला वं छुं हे धाये मफुत । नये नं मँछि
 मनये नं मँछि मिश्रियात । छुयाये छुयाये ।

“ खः, जितः नके मखुला ? ” ठेकेदारया सः न्यनाः वैंत छुयाये छुयाये
 जुल । उसि उसि सना च्वंगु खनाः ठेकेदारं धाल— “ मछालेम्वाः ति ”
 धकाः ल्हाः फल । ल्हाः फसैलि मिश्रि बाध्य जुयाः हे कःनि व मुस्या
 छम्ह छम्ह बिल । बिइवं ठेकेदारं ज्वा तिन । मिश्रिया नये मछाः अथे
 श्वःगु सः

त्वालां जक स्वया चवन । मिश्रिया थः न्होने दयाः नये मछाःगु खनाः
 ठेकेदारं थुइकाः “ का वने न्हि, तसकं हे साः ” धा धां वन । ठेकेदारया
 पहः खनाः मिश्रि अजूचाल । ई वनीन धैगु मत्ती तयाः भ्वाका भ्वाकां
 कःनि मुस्या म्हुतुइ तल ।

बजि नये सिधल । सकलें मुन हानं । ज्या यायेत न्ह्यचिल । ख्याः यायां
 ज्याया ई नं सिधइन । सर्गतय् ह्याउँजः खने दये धुंकल । सकलें ज्यां
 दित । ज्याभः छ्छे तल । त्हाः तुति ख्वाः दक्कस्यां धैयें सिल । सिले
 सिधयेकाः फुक्क ठेकेदारया न्होने मुन । थौं छ्वाःया धिबा बिइगु दि !
 तर अफसोच फुक्कं अर्थे हे दना जक चवनेमाल । ठेकेदारं स्वैतं धिबा
 मब्युसे मुसु मुसु न्हिलाः सकसितं पालंपाः स्वै चवन । व न्हिला चवंगु खनाः
 ज्यामित फुक्कसिया मन चं चं धाः, धिबा बिइतिनि धकाः । धिबा कायेवं
 जि थ्व याये व याये धैगु सकसियां मत्ती खँ दासि वया चवंगु दु । थौं
 म्हिगः थें ज्यामित पाः नं मजू । सकसियां ठेकेदारं गुलि जक हायेका
 चवंगु धैगु मत्ती । ख्याः याना चवंगु मत्ती । तर ख्याः मखु नी हे जुल ।
 ठेकेदारं थौं धिबा मबिइगु कोछित । धिबा मबिइगु धायेवं सकसिया म्हुतुइ
 तालं ग्वया बिल । ख्वालय् सुपाचं भुन । न्हाचःतले प्रकुलित जुया
 च्वंपि सकलें निरास जुल । म्हु छ्महं त्वहं घाना थें जुल । मिश्रियात नं
 छुयाये छुयाये जुल । वं छेय् थ्यंकाः थ्व याये व याये धकाः बिचाः याःगु
 कल्पना थें जुल धैगु वं भागिल । अय् नं छ्कः धैस्वये ज्यूसा, धैगु मत्ती
 तयाः मिश्रि नवात— “ ठेकेदार साहेब, छकः निगाह तै दिसं । थौं धिबा
 मन्त धायेवं ... ! ” खँवः अतंतुं दित । मिश्रि नवायेवं मेपिके नं साहस
 बल । मेम्ह छ्महस्यां नं नवात— “ खः ठेकेदार साहेब जिला थौं धिबा

मज्जसैँ छैय् वने हे मज्जु । धिबा मन्त धायैव जिगु बाय् थन हे जुइ । ”
 वैगु खँ न्यनाः ठेकेदारया नुगलय् च्वास्स सुलला मस्यू न्हिउ ख्वाः छकलं
 छुयुंसे च्वन । वं छकः व मनूया ख्वाः स्वल अले चाकःछि मिखा ब्वल ।
 मनूतय्गु ख्वाः स्व स्वं व थः हे मू हाल । मचायेक वया म्हुतुं पिज्वल,
 छगू भाव मुद्रा कयाः । “ स्व पासापि, थौं छिपि सकसितं समस्या दना
 च्वंगु जि मचाःगु मखु, अयनं छुयाये जि विवस । ” ठेकेदारया खँ न्यनाः
 सकलें पक्क, सुनानं नवाये मछाः । फुक्कसिया मिखा ठेकेदारयाके ।

“ थन छुकिया गन्थन लय् ” सुयागु सः मचाय्क थ्वत । सकसिया
 मिखा सः वः पाखे लात । सकसिया मिखाय् छम्ह अपरिचित तर ठेके-
 दारया मिखाय् परिचित ! छम्ह साहु नां दंम्ह । साहु खनेवं ठेकेदारया
 ख्वाः हिं बुला तःगु थें जुल । वं छकः ज्यामितय् हक्के थें धाल- “ छु
 स्वया च्वनागु, कन्हे बी धैगु मताःला । छिमिगु हि चःतिया मू कन्हे
 बी । ”

“ खः खः कन्हे बी ! ” छम्ह अपरिचित मनू पाखें नं कन्हे बी धैगु
 न्यनाः फुक्क मयः मयः थःगु इच्छा व आआंक्षायात छखे वान्छयाः पलाः
 न्ह्याकल । साहु ठेकेदारया ख्वाः स्वयाः छकः न्हिल । ठेकेदारं प्वंहातं
 ज्यामित लिहां वना च्वंगु स्वया च्वन । “ का सा ” वने न्हि धया कथं साहु
 मोतरय् च्वनाः वन । ठेकेदार नं थःगु लँ लिना वन याकःचा । लँय् वना
 च्वंम्हेसिया न्हाय्पनय् न्हाचःयागु सः थ्वया च्वन “ थौं धिबा ज्वना मवन
 धाःसा जि छैय् वने म्वाःल । ” अले मिश्रिया सः “ ठेकेदार साहेब, छकः
 निगाह तैदिसँ । ” न्हाय्पं प्वाः तिइत स्वइ वं । लँय् वना च्वंम्हेसिया
 मिखाय् ज्यामितय् तिकि नना च्वंगु चःति ! लुमं लुमं वं थःत थासय् तये

अःगु सः

[(७१)]

मफुत । जि गज्याःगु पाप यांना च्वनागु धंगु वैंत मने वन । छखें वैंत
 धाल, मखु ... मखु, छं पाप यांना च्वंगु मखु । छ निर्दोष खः ! वं थःगु
 बिबसताया बाखं, मिश्रिया सः व मेमेपिनिगु बाखं छगू हे धंगु भाःपिल ।
 “ ठेकेदार, सकसियां मिछाय् जि ठेकेदार । तर सकसिगु धिबा नया
 च्वनाम्ह जि मखु । ” वैंत थःगु बाखं थःके तये मयल, सुयातं मकं तले
 सान्त्वना मन्त । वं थःत हत्यारा भाःपिल । सकल ज्यामितय् हत्यारा ।
 लैय् वना च्वम्हेसिया न्हाय्पनय् सः दुथ्यन छगू परिचित सः “ कन्हेला
 सत्य बी हये । ”

“ मज्यू ... मज्यू ”, छकः निकःला, आमथे ध्वं लायेत, ग्वकःला जि
 छन्त माया यांनाः बिया व्छये धुन, थौं ला जि मफु । का बिया व्छयेगु
 मखु । ” धकाः पसले तले थाहां वन । हाला च्वम्ह सः सुके थें जुल ।
 निरास भावं लिहां वयेत वइ । पिहां वयेवं खनी वं ठेकेदार यात ।
 खनेवं तं पिकाइ । तं पिकाये न्ह्यो ठेकेदारं वैंत हःपा बिइ कथं थःके दुगु
 न्यातका दां बियाः धाइ “ ना थुकें न्याना हजि ! ” धिबा स्व स्वं व मनू
 बोकसी खाःथें खाइ । वया म्हुतुं सः थवइ “ छ मनू मखु ठेकेदार
 साहेब ... ! छम्ह मनूया रूपय् मनूया हि त्वनीम्ह ! ” वैगु खँ न्यनाः
 ठेकेदारं थःत थम्हं तुं राक्षस भाःपी । व मनूया सः हानं पिज्वइ “ जिमि
 थःगु हि चःतिं म्वाये तर कतःया धिबां म्वाये मयः । छिं थ्व मद्दत याःगु
 ला छगू उपहास खः । यदि छिं मद्दत याइम्ह खःसा न्हाचः हे धिबा बी
 फुनि । तर दः जक थ्व छाप् ... ! जि ... थौं थुलि जक जितः, तर
 जिसिकें नये मखनाः वां वां खाया च्वंपि ... । ईपिं फुवकसित छाप्
 मयाना । ” थौं थज्याःगु सः ठेकेदारं न्यने दत वया पाखें । गबलें सः छसः

मत्तम्ह मनुखं थौं थज्याःगु सः पिकाल । पित्याः व बिबसतां घय्पुल कि
मनूतय् न्हापुं लिफः तकं स्वइ मखु धाःगु ठेकेदारं चाल । ठेकेदारयात
छुयाये छुयाये जुल । वं वैत छुं मघाः थः हे दोषि भाःपिनाः लिहां वल ।
डेराय् थ्यंगु थः थम्हंतुं मचाल । व छकः भाबुकताय् दुन । वैत थौं थें
गबलें मजूनि । म्हिगः तले वैंत सकस्यां ययेकू तर थौं वया न्ह्योने हे अप-
राधि साबित याना बिल । वेंगु मनय् शान्ति मन्त । गज्याःगु ज्या ज्वने
लात धैगु पस्ताचापय् लात । छुयाये छुयाये जुल वैत । च्वं च्वं थे च्वने
मछुत । व थःगु बाखं कनेत मिश्रिया छेय् वन । तले थ्यने न्ह्यो वेंगु
न्हाय्पनय् सः श्वत, छम्ह बुरिया सः “ व ठेकेदारया जक म्हुतुला ?
कतःयात ज्या याकाः ज्याला बी स्वाःला । कतःया चःति मोज याइपिनि
गबलेसं भि जुइ मखु । ”

“ छुयाये मां, थौं कन्हे थज्याःपिनि हे जय जुया च्वंगु दु ” मिश्रिया
सः श्वत । सः न्यनाः वैत छुयाये छुयाये जुल । गुलि आस कयाः शान्ति
काये धकाः वःगु दक्च निरासय् हिल । वैत अन च्वने हे मयल । वं थःत
भि धैगु बिचाः परिणत जुइगु खनाः थः हे अजू चाल । ठेकेदारं छचली
च्वं च्वं हे बिचाः यात “ साहुया खं न्यने मखु ” धकाः । अय्नं वेंगु मन
मच्चं । वं थःगु बाखं मिश्रियात कनेगु हे बिचाः यात । मचायेक वेंगु पलाः
स्वाहानेय् जुल । तलय् थ्यन । खापा व्हातां चाः । द्वाहां वनेला मवनेला
अऊऊ नं व दोधारय् लात । । दुनेया अबस्था खं खं वैत गथे गथे ताल ।
कःनि मुस्या, सी स्वायेया त्वाथलय् च्वना च्वंम्ह मिश्रिया मांया न्ह्योने ।
अले चा धम्प छगः, अम्प निगः, त्वइसे च्वंगु सिलाबरया देमा निपाः,
त्वहंया बारचा निगः । अले हाकुसे च्वनाः नं चिरिचिरि बाःगु लासा निपाः,

श्वःगु सः

(७३)

छपातय् मांम्ह अले मेगु छपातय् सुं मडु । मिथि सिपू दुयाः अगूचाय् छु
याना च्यन मसू । भू भू धायेक पं थूचां मि पुया च्वन । कं खिउँसे च्वंगु
कोठा उकेसं कुं गया च्वं बले ठेकेदारयात पिने च्वने हे मजिइक याना
बिल । अयनं व अन हे तिनि । वैत मिथिया अबस्था स्व स्वं थःत हे
जूगुला धैथें महसूस जुल । खबि तिकि नंकल । थःम्हेस्यां तुं हुल । छु
जूगु थ्व जितः धकाः व थःहे अजू चाल । व द्वाहां वनेत न्ह्यचिल । लः
दायेकाः मांम्हेसित बिइत वःम्ह मिथि ठेकेदार खनेनं पक्क जुल । वं छकलं
न्हिला ख्वाः ज्यात । वया म्हुतुं पिज्वल “ थौं ... ठेकेदार साहेब !
जिगु इच्छात फुक्क चुं चुं जुइ धुकल ! मां म्हं मफु । ... छुयाये ...,
अबस्था जि थें न्याःपिं यक्व दु । कान्छा दाइ नये मखनाः चातवाना च्वन ।
अले धिबा कया महः धकाः सैयाचित प्यंका व्छःगु जिगु मिखां स्वया
च्वने माल । छिगु छगू भूलं जिपिं थें न्याःपिं न्या फिसलय् लाना च्वन ।
छिं छाया धिबा बिया मदियागु ... ? खँ न्यँ न्यं ठेकेदारया मिखाय् खबि
जाल । नवाये मफु सिर्फ व पक्क !

म्ह्याम्हेसिया सः तायाः मिखां मछूम्ह मांम्हेस्यां नवाना हल- “छाय्
हाला च्वनागु मै, सु वल ? ”

“ अँ ... मां, ठेकेदार साहेब वःगु । ”

“ दुकाये मते मै थज्याःपिन्त । पितिना व्छ याकनं ! ”

“ मखु मां ... अय् धाये मज्यू ” नाइसे च्वंगु सलं मांम्हेसित धाल ।

“ खः मिथि मां नं धैदिउगु खः । दुकाये मत्यः, इमिगु किपालु तकं
स्वये मत्यः । तर जिं धाये जि स्वये मत्यःम्ह मखु । छंगु अबस्था व जिगु
अबस्था छगू हे खः । जि कने, जि सु । धात्थें ठेकेदार खःला ? आखिर

न्यनेगु व कनेगु जक खः ।” ठेकेदार थःगु खँ स्वाना यंकल । मस्यु मिश्रिया
न्यने यःला मयःला ।

“ थौं जि ठेकेदार खः सकसिगुं मिखाय्, तर धाँक दुने छु दु आखिर
थ्व सुनानं मस्यु । सकस्यां धाइ, जि हे खः ठेकेदार । जिगु लं बांलाः, जि
तःमिया मचा । ठेक्कावाल । मखु ... ! जिगु खःगु बाखंला धाँकिया
दुने सुला चवंगु दु । खयेतला जि न्हापां निसैं हे धनि परिवारे ब्वलंम्ह ।
जिगु रहन सहन दक्क मिलय् जू धनि परिवार नाप । सकस्यां जितः छ
शोषक धाःगु बरोबर ताः । तर जि ... जि शोषक मखु शोषकया नामय्
शोषित ! जि मां वौ थौं फोपडी जीवन हुना चवन, केहें लंग्री जुया चवन
तुति त्वधुयाः । किजा मन्त । थ्व फुकक समस्या जितः ! छन्त .. छिम्त
थौं वाथावाथा कना चवंगु जि मखंगु मखु, खं । खनां छुपाये ... !
बिबस ... ! अऊन् नं छं जिगु खँ थुउगु खँ मखुनि । ”

“ ठेकेदार साहेब ” मिश्रिया सः !

“ जितः जिमि अबुं थौं थें चा ल्ह्यायाः ब्वलंकल, आखः ब्वंकल ।
आखः ब्ववंसां कतपिसं हेपय् याये मफयेसा धकाः बांबांलाःगु वस्तः तिका
बछइ । थः पिनि भ्यात के नःसां जितः साः साः भिभि नकी । जि उबले
छुं मचाः । छन्हु जिमि बाःनं दः धाल— “ बाउ छ थौं निसैं इमिथाय्
हुँ न्हि ” धकाः मेम्ह छम्ह मनू बयनाः धाल । जि जिमि बाःया खं मयू,
थुइगु नं गनं, जि मचा हे तिति । थुइगु धँगु छुं मडु । नु बाउ नु ! छन्त
ऊंगःचा बिइ, व बिइ थ्व बिइ धकाः ह्योकाः यंकल । ऊंगःचा बी, व बिइ
थ्व बिइ धकाः ह्योक् लिसे जि लय् लय्ताया वना । धात्यें जितः न्ह्यवःसा,
छु छु बिल । जि थःगु छेँय् वने हे मयल । अनति सुबिस्ता जितः छेँय्
थ्वःगु सः

महु । जि तःधिकः जुल । जि थः मां बौ म्हमसिल । थः मां बौ हे साहु
 साहुनी जुल । छन्हु साहुं साहुनी दयेकं मेम्ह ब्याहा यात । अय्नां साहुनी
 चुइक्क तकं नमवाः । जि छुं हे खें थुइके मफुत । दच्छि लिपा लिपा-
 याम्ह पाखें मचा दत । साहु साहुनी मचा बुइवं तसकं लय् लय्ताल ।
 व मचा दसां निसें दः काय् हे मखुला धैथें यात । अय्नां जि वाः मचाः ।
 छन्हु गबलेसं ब्वः मबीम्ह साहुं नुगलय् स्याक्क ब्वःबिल । बौ नं ब्वः
 मब्यसा सुनां ब्वः बी धैगु मत्ती तया च्वना । अय्नां नुगलय् च्वास्स मिने
 धुंकूगु धुंकल तुं । छन्हु छेलीसं च्वन च्वना बले छम्ह पवर्गि थें च्वंम्ह
 मनू वया कथं जितः च्नुप्पा नयाः बिस्सू वन । जि ला पक्क । थःगु लैनय्
 स्वया, व पवर्गियागु हाकुगु दाग किना च्वंगु । जि वैत स्व स्वं हे तापाना
 वन । जितः व पवर्गियात हानं नापलाये मं दत । जि व वंगु लं पाखे
 वना । जि वं लिसे व वं ताता पाना वन । बल्ल बल्लं लिलाकाः जि वैत
 ज्वना । वं छकः जितः नयेथें यानाः स्वल । जि ननिवाये मफु । वैग्
 त्वालां स्वया च्वना । खाः हाकुसे च्वनाः न्यताः गाः गाः वं । म्ह
 चित्तिचित्ति वंगु लं अले च्याथाय् फ़िथाय् परका तःगु सुखाः । स्व स्वं
 नुगः काइ-इया मिन । स्व स्वं जि वैत म्हस्सू थें, गनं खना थें जुल । वैगु
 मिखाय् मचायेक खबि लः लः धायाः न्हिला भय् बिल । वया म्हुतुं मचा-
 येक अस्पष्ट सः पिज्वल ... “ जि ... काय् ... ! ”

जि काय्या अर्थ थुइके मफयाः जि वैके न्यना ।

जिगु न्हासःया लिसः वं ग्याः पहलं बिल “ थौं जि काय् थये जूगु स्वये
 दयाः जिगु नुगः तसकं च्याः तर थः नाला काये मफुत । जन्म बीफत कर्म
 बिल मेपिसं, धन्य ! ” थुलि धयाः वं जितः कस्सिक घय्पुल । जि थः

थम्हं तुं अजू चाल । जि काय् वया । जिमि अबु व । थ्व छु स्वया चवने
माःगु । जि खत्रि तिकि नंकाः धया- “थ्व छु ! जिमि बाः व मखुला ?”

वं लिसः बिल “खः वाबु, छिमि अबु व खः छन्त कर्म बिउम्ह तर
जन्म बियाम्ह ... ! का ... ! छं जि नाप लाःगु धकाः धायेमते, छिमि
अबु व खः । कने छन्त छकूचा खँ, न्यँ न्हि वाबु ” धयाः वं जितः कन-

‘छ मचाबले ... छन्त ब्वलंकेत व साहुयाके धिबा त्याये कयागु ।
तर जिरा जूबले धिबा पुने मफुत । साहुं ज्वं वल । धिया मडु । अले
साहुया मिबा छंके लात । साहुं धिबा पुने मफुया पजेता छ यंकेगु धाल
वया काय् यायेत । धर्मपुत्र यायेत । साहुया मचा मडु । छुयाये छुयाये
जुल । दुम्ह साहारा छम्ह नं ... ! मयः मयः स्वीकृति बिया, छिमि मां
व जि । छन्त ज्वँ ज्वं साहुं धाःगु आतलें लुमंनि ‘खंजा, छं थ्व खँ स्वैतं
कने दैमखु ... ! अले लुमंकि काय्पा न्होते गबलेतं खवापाः वयने दै
मखु ।’ साहुया खँ न्यनाः मयः मयः छयं संका ! अर्त्तं थौं नुगः तये
मफयाः छन्त कना चवना, ल्याय्म्ह जूम्ह काय्पात !’

खँ न्यँ न्यं जि मिखां छुं मखन । हि ववाना वल । काय् सेंठ अले
बौ पवंगि ! उफ् ... ! जि लिफः स्वयां जिमि बौ मइये धुंकल । माला,
अहं मलू ! जि मांया खं तकं न्यने मखन । थौं जि मां बौ दयेकं नक्कलि
मां बौ न्ह्यज्याना चवने माःगु गज्याःगु जिन्दगी ! जितः थःगु हे संसारे
चाहिले मासे वल । व तख्खाक दना तःगु छेँय् जिगु लागी भिखाछेँय्
परिणत जुल । छेँय् द्वाहां वने हे मयल । मयः मयः छेँय् वना । न्हापा
लिपा गुलि यःगु तर आः मयःगु कारण जि थुल ।

छन्हु जितः ठेक्का काःगु ज्याय् हुँ धाल । जि म्हाः धाये मफुत । छकू

थ्वःगु सः

(७७)

डेरा क्या बिल । बिचय् बिचय् छकः निकः साहु वयाः स्वः वैगु । दक्क
जि हे स्वया चवना ठेकेदारया रूप्य ! ठेकेदार जि जुयाः नं थःगु ल्हाती
मडुगु ज्याभः जि जुया चवना । धिबा दक्क वैगु ल्हाती ! धिबा छगः
फुकेत नुगः स्याइगु ! ज्यामितय् धिबा बिइगुली सोसे याइगु ! थ्व फुक्क
जि खं । खनां छुयाये ... जि बिबस ! सियां छुयाये हाले मज्यूगु म्ये व
कने मज्यूगु बाखं जक जुया चवन । जि सकसियां मिखाय् ठेकेदार ...
अले शोषक ! न्ये हे न्यन मिश्रि छं जिगु बाखं । तर प्वलेगु स्वैतं मखु ।
गये छं थःगु बाखं जितः कन अथे हे जि जिगु बाखं छन्त कना । न्हापां
निसें जि कनेत कुतः याना चवनागु खः, बल्लं थौं कने दत । मन सिचुल ।
छं सिहे सिल थनया बाखेंत ! ”

दथुइ खँ त्वाथलाः, खँ न्यना चवंम्ह मांम्हं नवाना हल - “ बाबु छ
ठेकेदार मखु जुया चवन । की की हे खः ... ! ”

“ छुयाये ... मां ” थुलि धयाः कन्हे मवये मते जि त्वह लुइका तये
धकाः मिश्रियात धयाः पिहां वन । ठेकेदारया खँ न्यनाः मिश्रि अजू
चाल । अय्क खोलचाय् स्वल, लः ख्वांउसे चवने धुंकल । हानं क्वाकेत
अगूचा पाखे यंकल ।

कन्हे खुनु सकलें इलय् हे मुन । सकसियां म्हुतुं पिजवया चवन ‘ थौं
धिबा मज्यूसा ठेकेदारयात त्वःतेगु मखु । ’ ठेकेदारया न्हाय्पनय् नं सः
दुथ्यन । सः तायेवं सकसितं मुंकाः ठेकेदारं धाल- ‘ पासापि की की हे
खः मेपि मखु, जि ... जि ठेकेदार मखु बरु नामं जक ठेकेदार । कीसं ज्या
यायेगु दितकि साहुया नं म्हुतु दी अकें त्वःति छिमिसं ... । ’ वैगु खँ
न्यनाः थूसां मथूसां सकस्यां छगू जोसं नवात- ‘ खः खः की दितकि साहु
अवश्य दी ! ’ सायद मिश्रि खँ कना तये धुंकल ला मस्यु । थुलि धयाः
सकस्यां ज्या मयायेगु क्वःछिनाः ज्याभःत बय् वान्छत ! ○

सुभाय !

सिध्दल !!